

dorps- punt- model

Een draaiboek voor het beheren
van dorpspunten

Dit draaiboek is het resultaat van een samenwerking tussen:

Universiteit Hasselt

contact: oswald.devisch@uhasselt.be

Landelijke Gilden

contact: Marieke.De.Boe@landelijkegilden.be

Met financiering van Leader Kempen en Maasland

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling
Europa investeert
in zijn platteland

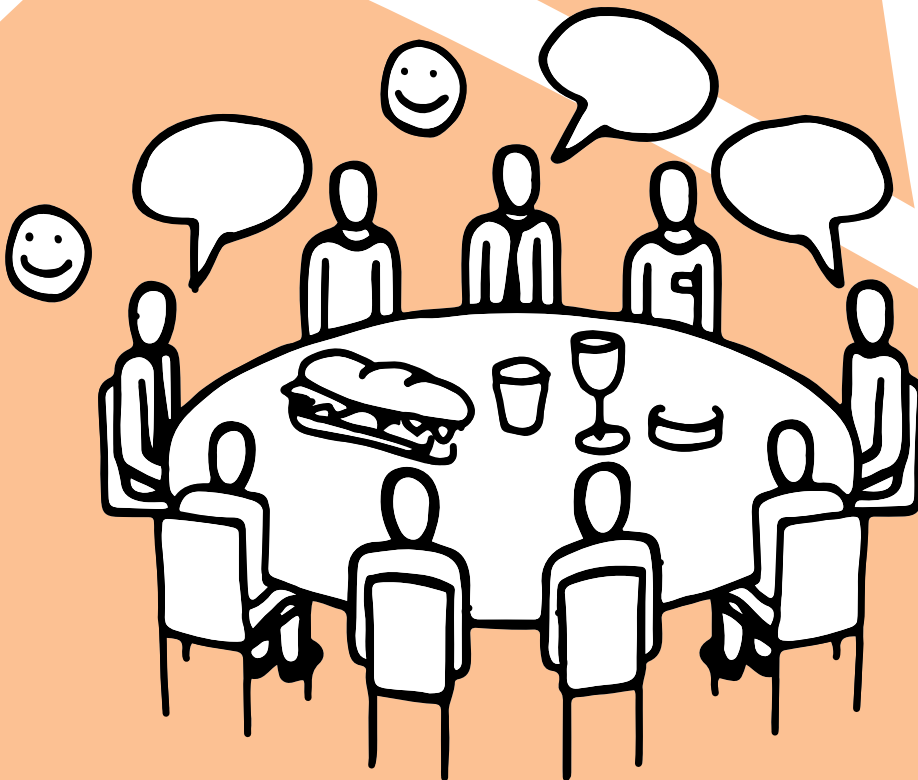
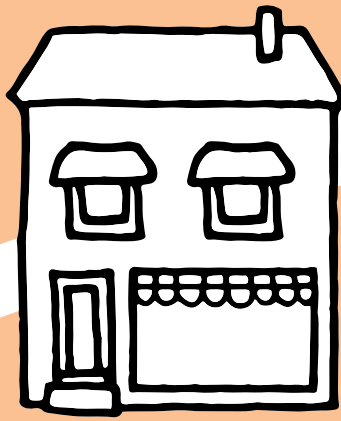

Meer informatie:

<https://www.landelijegilden.be/deelnemen/campagnes/dorp-op-punt>

dorps- punt- model

1. Leeswijzer	5
1.1. Aanleiding van het project	5
1.2. Opzet van het project	6
2. Drie getuigenissen	7
2.1 Een afgelopen dorpspunt	9
2.2 Een lopend dorpspunt	14
2.3 Een zoekend dorpspunt	19
3. Instrumenten om aan dorpspunten te sleutelen.....	27
3.1 Leren uit het verleden	27
3.2 Citizen Dialogue Kit	29
3.3 Live Project	30
3.4 De dorpentypologie	33
3.5 Het mobiele dorpspunt	34
4. Tips voor het beheren van dorpspunten	37
4.1. Opdoen van technische kennis	38
4.2. Netwerken	39
4.3. Omgaan met spanningen	40
4.4. Toelaten van voldoende diversiteit	42
5. Meer weten	43

1. Leeswijzer

Deze publicatie is het resultaat van het Leaderproject Dorp Op Punt. Het is opgevat als een draaiboek dat professionele actoren uit het middenveld, maar ook uit lokale en provinciale diensten moet ondersteunen om het ondernemerschap binnen dorpsgemeenschappen te versterken.

1.1. AANLEIDING VAN HET PROJECT

De bakker, de slager, de kleine buurtwinkel, het dorpscafé én de bushalte verdwijnen 'van onder de kerktoren' en met hen ook de kansen op laagdrempelig ontmoeten. In de Strategische Visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen bepalen het voorzieningenniveau en de knooppuntwaarde de ontwikkelingskansen van een plek. De vrees leeft dat deze bepaling een negatieve impact zal hebben op de leefbaarheid van dorpen in Vlaanderen.

Tegelijk zien we dat heel wat dorpen zelf antwoorden vinden op het verdwijnen van voorzieningen en bijvoorbeeld experimenteren met het principe van dorps-, mobi- of buurtpunten (zie fig. 1). Zo'n punt¹ clustert voorzieningen, diensten en ontmoetingsplekken en dit dichtbij en volledig op maat van de dorpsbewoners. Het zijn plekken die bewoners ondersteunen om zich samen met andere actoren te organiseren op vlak van diensten, mobiliteit, ontmoeten, gezondheid, open ruimte,

leven en werken. De concrete invulling van een dorpspunt hangt sterk samen met de lokale noden: het kan gaan van een markt over een mobipunt tot een buurtcafé of een combinatie van dit alles².

Vanuit diverse beleidsdomeinen (ruimte, welzijn, mobiliteit en toerisme) werden ideeën rond dorps-, buurt- en mobipunten verkend in studies. Die studies vragen nu om concrete acties. Tegelijk lopen er op het terrein al heel wat projecten en investeringen. Beiden, de studies en de praktijk, vinden elkaar in lerende netwerkplatformen. Zo was er het Vlaamse Lerend Netwerk 'Ons buurtpunt, samen en op maat'³ georganiseerd door het Netwerk Duurzame Mobiliteit in samenwerking met het Innovatiesteunpunt voor Landbouw en Platteland en Cera.

¹ Definitie van een buurtpunt via www.duurzame-mobiliteit.be/onsbuurtpunt

² <https://www.innovatiesteunpunt.be/nl/inspiratie/dorps-punt-beveren-aan-de-ijzer> (Filmreportage over Vlaams dorpspunt in Beveren aan de IJzer)

³ Meer info over het lerend netwerk 'Ons buurtpunt, samen en op maat' <https://www.duurzame-mobiliteit.be/node/11497>

Figuur 1: Dorpspunt 't Kruispunt in Pelt - feestelijke opening van een Live project (zie Instrument 3.3)

1.2. OPZET VAN HET PROJECT

Het Lerend Netwerk rond dorpspunten vraagt aandacht (1) voor 'slimme' punten die meerdere diensten combineren; (2) voor de rol van concrete plekken, als aanleiding voor toevallige ontmoetingen tussen bewoners, maar ook als 'florerende bestemming' voor bezoekers en (3) voor de rol van de lokale dorpsgemeenschap als mede-eigenaar van het dorp. Kortom, een slim dorpspunt is in staat om lokale en bovenlokale, sociale en recreatieve én individuele en collectieve bewegingen te verknopen. Het Lerend Netwerk benadrukt dat zo'n 'slim' dorpspunt enkel kan werken met de inzet van sterke coalities van bewoners, lokale ondernemers en organisaties die deze plek helpen inrichten, beheren en optimaal gebruiken.

Uit gesprekken met trekkers van dorpspunten leerden we dat het niet eenvoudig is om zo'n slim dorpspunt uit te baten. Initieel is het enthousiasme bij bewoners en ondernemers groot, maar hoe houd je dit vast? Het vinden van investeringsmiddelen lukt nog relatief gemakkelijk, maar hoe zorg je dat de rekening ook blijft kloppen? En in het begin zit iedereen nog op één lijn, maar hoe ga je om met spanningen die onderweg onvermijdelijk opduiken? Kortom, een collectief moet over heel wat vaardigheden beschikken om een dorpspunt te beheren. Deze vaardigheden zijn heel anders dan deze die het collectief nodig had voor het opzetten van een dorpspunt. En dus vallen heel wat dorpspunten jammer genoeg stil. Met het project Dorp op Punt wilden we hier iets aan doen. Concreet werkten we aan volgende vier doelstellingen:

1. leren uit een afgelopen dorpspunt. 't Dorpshuys in Opoeteren legde na 9 jaar de boeken neer omdat de financiële situatie niet langer houdbaar is. Onze eerste doelstelling was om de levensloop van dit dorpspunt te reconstrueren met aandacht voor de rol van de vzw, het dorpshuis zelf, het lokale en regionale beleid en de lokale gemeenschap, om hier vervolgens lessen uit te trekken.
2. versterken van een lopend dorpspunt. 't Kruispunt in Pelt bestond 5 jaar. Het collectief achter dit dorpspunt gaf aan dat hun initiatief echter een stuk 'slimmer' kan. Onze tweede doelstelling was dan ook om hen hierin te begeleiden.
3. begeleiden van een zoekend dorpspunt. Het Steger organiseert activiteiten voor kansengroepen, en dit verspreid over de hele provincie. Onze derde doelstelling was zoeken naar hoe het Steger deze nomadische manier van werken kon verduurzamen.
4. uitwerken van een Dorpspuntmodel. De vierde doelstelling was om alle inzichten die we onderweg zouden opdoen, vertalen in een draaiboek met daarin (1) een beschrijving van de trajecten die we binnen dit project zullen afleggen, (2) de instrumenten die we zullen inzetten en (3) de principes die we zullen hanteren tijdens het sleutelen aan vaardigheden van collectieven. Dit draaiboek ligt nu voor u.

'een slim dorpspunt is in staat om lokale en bovenlokale, sociale en recreatieve én individuele en collectieve bewegingen te verknopen'

2. Drie getuigenissen

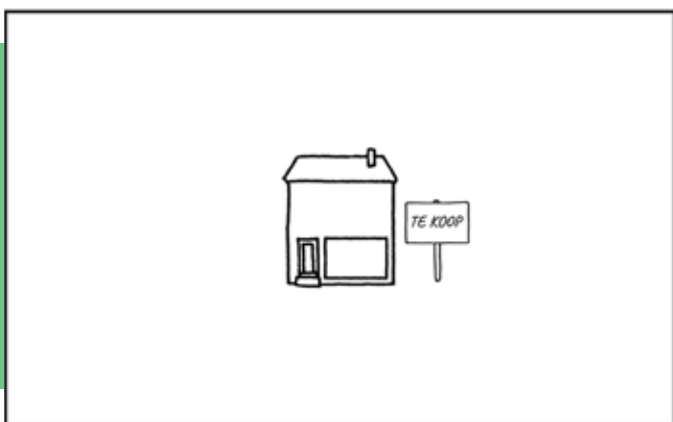
Wat volgt is een beschrijving van de levensloop van 3 dorpspunten, van hun oprichting tot vandaag. Elk dorpspunt zit op een andere fase in haar levensloop: het eerste is afgelopen, het tweede loopt en het derde is zoekende. Voor de twee laatste bespreken we ook kort de acties die we samen met hen, binnen het Leaderproject, ondernomen hebben.

Dit hoofdstuk is vooral bedoeld voor wie meer wil weten over de kansen en knelpunten waar dorpspunten tegenaan lopen; een veranderende wetgeving, energie die opraakt, een gebouw dat toch niet zo praktisch blijkt, enz. Wie eerder op zoek is naar instrumenten om zelf aan een dorpspunt te sleutelen, bladert beter door naar het volgende hoofdstuk.

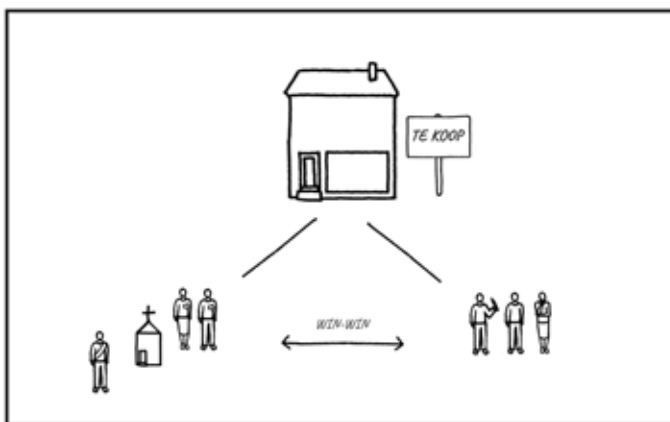
We beschrijven de levenslopen van de 3 dorpspunten als een opeenvolging van acties. Dit zijn momenten waarop het dorpspunt haar werking bijstuurt. Voor elk van deze acties benoemen we telkens de aanleiding. Waarom beslist het dorpspunt om van koers te veranderen? Dergelijke beslissingen zijn altijd gekleurd door de lokale cultuur en de historiek van het specifieke dorpspunt. Zo zullen 2 'ondernemingen' altijd anders reageren op eenzelfde uitdaging. Een gedetailleerde beschrijving van de levensloop van deze ondernemingen moet helpen om inzicht te krijgen in deze historiek en cultuur. In een eerste stap reconstrueerden we de acties en aanleidingen van de 3 dorpspunten op basis

van bronnenmateriaal dat we vonden op het internet. Vervolgens maakten we voor elk van deze acties een visuele vertaling (zie fig. 2), een 'praatplaat'. Deze presenteerden we ten slotte aan initiatiefnemers van elk dorpspunt. De visualisaties hielpen om het gesprek te focussen. Een klassiek interview werkte niet. De initiatiefnemers bleken immers liever over de toekomst te praten, eerder dan terug te moeten kijken naar het verleden. Een toekomst die er trouwens voor hen altijd veel beter uitzag. Het visuele overzicht van hun acties hielp hen om bij de les te blijven. Ze wisten dat ze op elke acties moesten ingaan.

KANTEMOMENT 4 - GEBOUW TE KOOP

ACTIE 4.1 - KOPEN: MEDE-EIGENAARSHIP

Figuur 2: Voorbeeld van een gevisualiseerde actie (rechts) en de achterliggende aanleiding (links)

Door zowel de veranderingen in activiteiten als de achterliggende aanleidingen in kaart te brengen krijgen we inzicht in de weerbaarheid van dorpspunten: hoe gaan ze om met externe en interne kansen en knelpunten? Waar liggen hun sterktes en zwaktes. Dit geeft dan weer inzicht in de duurzaamheid van de dorpspunten: tot waar kunnen ze alleen verder en waar verwachten we dat ze externe hulp nodig zullen hebben? Als een dorpspunt in het verleden gelijkaardige veranderingen heeft meegemaakt, dan zal het hier in de toekomst misschien ook mee weg

kunnen. En mocht het nog geen ervaring hebben met die specifieke verandering dan geeft onze analyse misschien inzicht in de stappen die we moeten zetten om het dorpspunt alsnog sterker te maken. En dit telkens op maat van elk dorpspunt.

Als je meer wilt weten over deze manier van werken, ga dan naar hoofdstuk 3. Instrumenten om aan een dorpspunt te sleutelen.

Werken aan 't Dorpshuys Opoeteren gestart

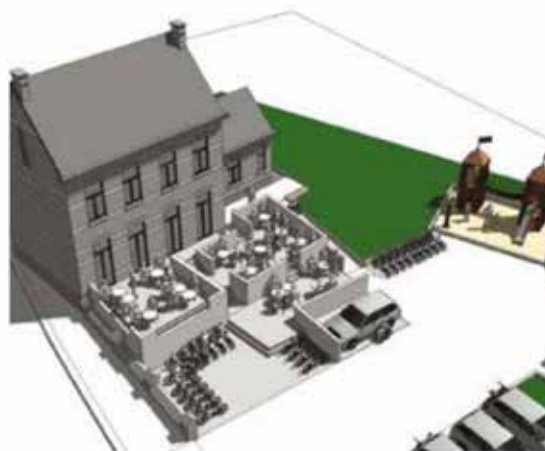

Midden mei zijn de werken aan 't Dorpshuys in Opoeteren gestart. Dit vroegere gemeentehuis, dat al sinds het begin van de 20ste eeuw onmiskenbaar deel uitmaakt van het Opoeterse dorpszicht, zal het komende jaar verbouwd worden tot plattelandshotel in de sociale economie. Het hotel zal vijf kamers tellen, waarvan er één toegankelijk is voor mindervaliden.

't Dorpshuys zal ongetwijfeld een mooie aanvulling zijn voor het toerisme, de lokale economie en de Opoeterse gemeenschap. Het zal, op het kruispunt van Maasland en Limburgse Kempen, een nieuwe ambassadeur zijn voor de

Limburgse gastvrijheid. Voor de verbouwing en de uitbating werd een nieuwe vzw opgericht: vzw Dorpshuys Opoeteren. De uitvoering van de verbouwingswerken werd via een openbare aanbesteding toegekend aan aannemer Rene Warson uit Maasmechelen. Architect Thierry Vanschoenwinkel tekende het ontwerp. Dit project komt tot stand dankzij de steun van vzw PWA Maaseik en Leader Kempen & Maasland.

Info
dienst welzijn
T. 089/560 549
E. jos.simons@maaseik.be

Figuur 3: Aankondiging plannen van 't Dorpshuys (Stedelijk informatieblad Maaseik, juni 2010)

2.1 EEN AFGELOPEN DORPSPUNT

In 2008 koopt het Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap (PWA) van Maaseik het leegstaande gemeentehuis van Opoeteren (zie fig. 3). Ze krijgen subsidie en transformeren het tot een plattelandshotel met vijf kamers. In 2011 gaat het hotel open. Het is een sociaal tewerkstellingsinitiatief waarbij een aantal doelgroepwerkers zorgen

voor het onderhoud, de bediening en hulp in de keuken. Vandaag is 't Dorpshuys gesloten. Het initiatief bleek economisch niet rendabel: het aantal kamers was te laag en de personeelskosten te hoog. De vzw heeft het pand verkocht en is daarna ontbonden. Wat volgt is een poging om uit dit 'afgelopen dorpspunt' te leren.

Wat volgt is een reconstructie van de levensloop van 't Dorpshuys als een opeenvolging van aanleidingen en acties (zie fig. 4). Deze reconstructie is gebaseerd op info van <https://www.hetdorpshuys.eu/> en een interview met mede-initiatiefnemers Jacqueline Creemers en Marcel Raets op 23.04.2021.

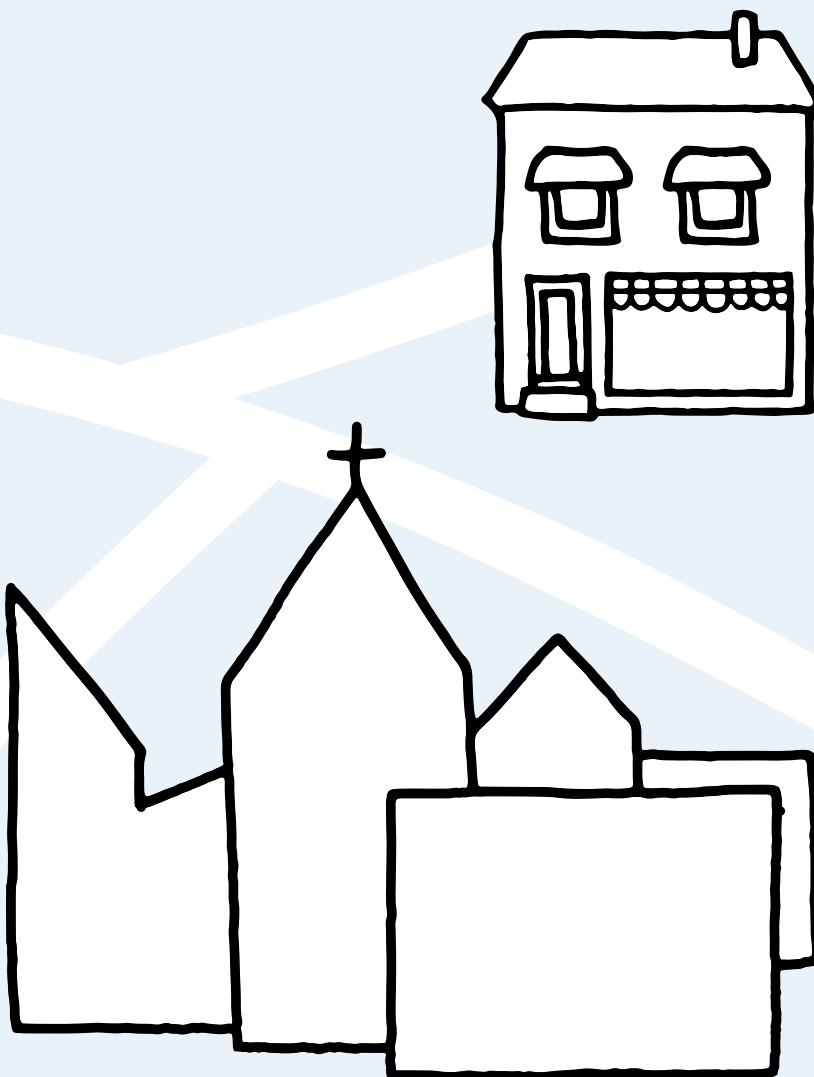
- Aanleiding-actie 1:** Een verandering in de wetgeving laat toe dat langdurig werklozen mogen bijverdienen via dienstencheques en dit met behoud van hun werkloosheidsuitkeringen. De stad Maaseik start daarom een poetsdienst (als autonome vzw, gefinancierd door de PWA)
- Aanleiding-actie 2:** De vzw heeft al snel een positief saldo. Het mag dit saldo herbesteden aan 'zinvolle herbestemmingen'. Eén van de leden van de vzw volgt een opleiding in sociale economie en komt in contact met een initiatief uit Gors-Op-Leeuw waarbij langdurig werklozen een B&B uitbaten. De vzw overweegt daarop om ook een B&B op te starten.
- Aanleiding-actie 3:** Het oude gemeentehuis staat al jaren leeg. Deze situatie is erg gelijkaardig als deze in Gors-Op-Leeuw. De gemeente belooft om de panden in erfpacht te geven aan de vzw. De vzw begint alvast plannen te maken voor een verbouwing.
- Aanleiding-actie 4:** Een bestuurswissel maakt dat de vzw toch moet bijdragen aan de aankoop van het pand (200.000 euro). Maar de vzw heeft ondertussen al veel geïnvesteerd en beslist om, ondanks deze tegenslag, toch door te zetten.
- Aanleiding-actie 5:** De vzw moet de procedures van de stad volgen, wat betekent dat ze via een openbare aanbesteding moeten werken. Een aantal leden is vertrouwd met dergelijke procedures. Ze beslissen om een ontwerpwedstrijd voor architecten uit te schrijven.
- Aanleiding-actie 6:** Na de aankoop door de vzw komt er weerstand vanuit de lokale middenstand. Ze vrezen dat de vzw lagere prijzen zal kunnen hanteren omdat ze subsidies ontvangt en zo oneerlijke concurrentie zal vormen. Om deze weerstand weg te nemen beslist de vzw om nog meer te investeren in open communicatie en in het betrekken van de lokale middenstand.

- Aanleiding-actie 7:** De verbouwing blijkt steviger dan gedacht (o/a volledig strippen interieur en plaatsen van een nieuw dak). De vzw zet zwaar in op het aanvragen van subsidies. Ze krijgen een startkapitaal vanuit PWA om te starten met de verbouwwerken. En ze krijgen subsidies van Leader voor de verbouwing (na aankoop van het pand).
- Aanleiding-actie 8:** De wedstrijd maakt duidelijk dat er maar 5 kamers in het pand kunnen. De vzw laat een rentabiliteitsstudie maken door Febekoob. Deze studie wijst op een minimale bezetting van 49%. Dit lijkt haalbaar. De vzw stelt een coördinator aan.
- Aanleiding-actie 9:** De beheerraad van de vzw beseft dat ze onvoldoende expertise hebben in het runnen van dergelijke projecten. Daarnaast vraagt de brandweer extra investeringen. En het wordt duidelijk dat er permanente begeleiding/controlle moet zijn in de woning, ... Al deze zaken vragen om een meerkost, o/a in een domotica systeem (want een inwonende begeleider kan niet). De vzw vraagt en krijgt extra leningen vanuit PWA.
- Aanleiding-actie 10:** Een jaar na aankoop, in het midden van de verbouwing, vordert de minister subsidies terug (300.000 euro) van PWA dienstenbedrijven. Dit is de start van een jarenlange proces. Uiteindelijk zal blijken dat de vzw deze zelf moet terugbetalen.
- Aanleiding-actie 11:** De opening nadert. Hier personeel is voor nodig. De vzw dient een dossier in bij Lokale Diensten Economie (LNE). Ze krijgen positieve reacties en beginnen personeel aan te werven. De B&B gaat open op 11 mei 2011.
- Aanleiding-actie 12:** Ondertussen verandert het subsidiereglement. Enkel de uitbreiding van bestaande projecten wordt gefinancierd. Daarom beslist het LNE op 29 september 2011 om het dossier niet goed te keuren. Ondertussen is de B&B al open. Ze kloppen aan bij Gors en vragen om het hen te herkennen als uitbreiding van hun project.
- Aanleiding-actie 13:** Het project groeit jaar na jaar, maar de groei is niet voldoende om uit de kosten te raken en leningen af te betalen. De vzw verbreedt daarom haar activiteiten om zo haar inkomsten te vergroten (zonder de maatschappelijke en duurzame agenda uit het oog te verliezen): soep koken voor de nabijgelegen school (winteractiviteit); broodjes voor de parochiezaal aan de overkant; deelnemen aan de streekmarkt; wandelingen van anderen promoten; inzetten op promotie (via magazines, via industrieterreinen (overnachtingen van werknemers), via lokale evenementen; inzetten op boekingsites; inzetten op variabele prijzen op maat van de diversiteit aan kamers en hoog- en laagseizoen; erkenning als fietscafé, enz.

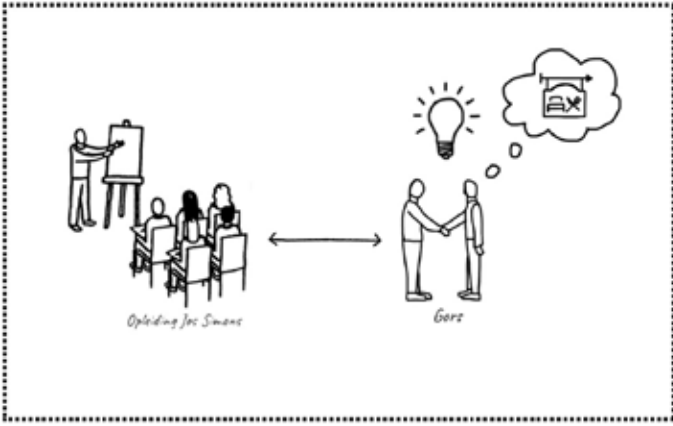
Aanleiding-actie 14: Elk extra initiatief brengt iets op, maar niet voldoende. De locatie blijft een probleem. De B&B is te afgelegen. De dreiging van verplichte terugbetaling aan de minister; het hoge loon van de coördinator; enz. In 2015 beseft de vzw dat ze nooit uit de kosten zullen raken. Ofwel moeten ze stoppen, ofwel een overnemer vinden. Na lang zoeken vinden ze er één, de vzw IN-Z.

Aanleiding-actie 15: IN-Z blijkt weinig ervaring te hebben in de horeca. Daarnaast is er te veel verloop in het personeel en regelmatig een nieuwe coördinator. Het project blijft te verlieslatend. De vzw beslist om definitief te stoppen en gaat op zoek naar een nieuwe uitbater voor het gebouw.

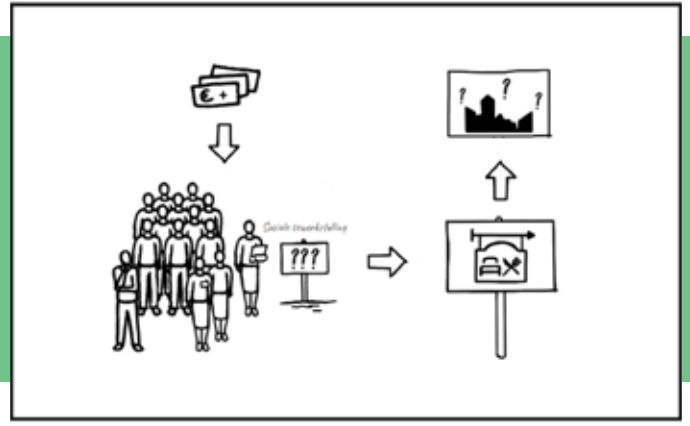
Aanleiding-actie 16: De stad heeft geen interesse om de plek uit te baten voor sociale tewerkstelling. Er komt een eis om bijkomende 'belastingen' te betalen (interest op RSZ). De vzw kan deze niet meer betalen zonder het pand te verkopen. Ze verkopen het pand aan de buurman die dit zal uitbaten als een bio-logement. De vzw houdt op te bestaan.

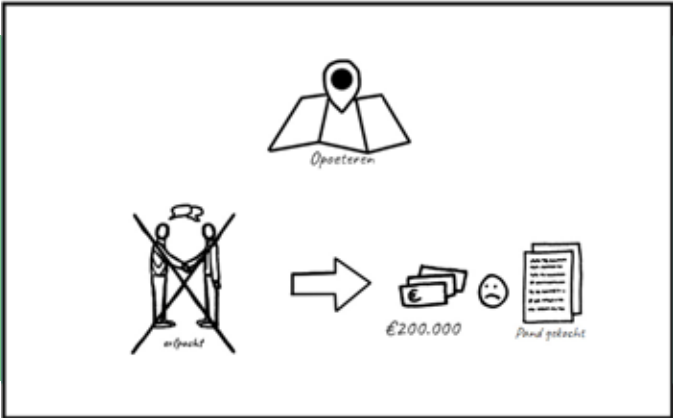
VOORGAAND - OPLEIDING JOS SIMONS

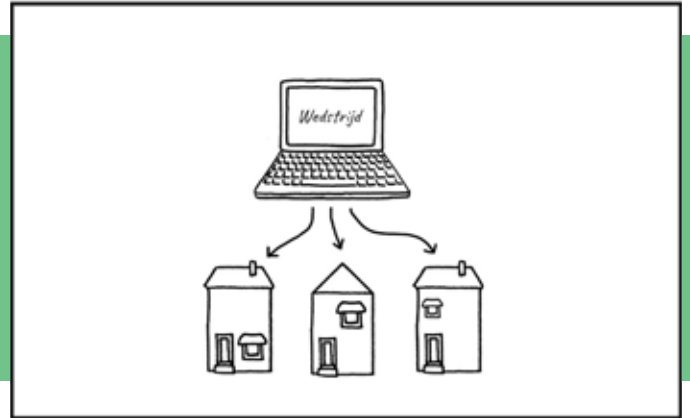
KANTEMOMENT 1 - POSITIEF SALDO

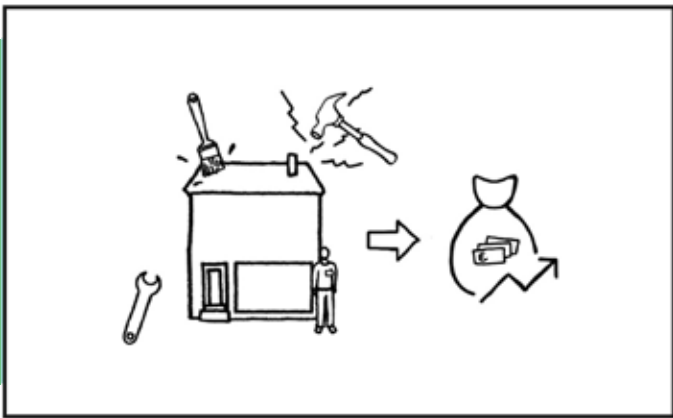
KANTEMOMENT 2 - Pand toch niet in erfpocht

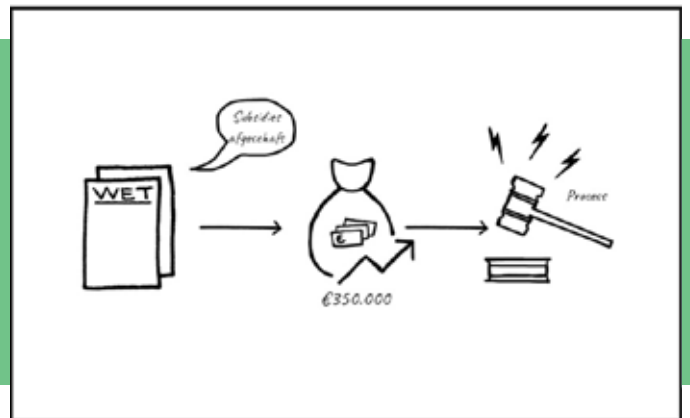
KANTEMOMENT 3 - Wedstrijd

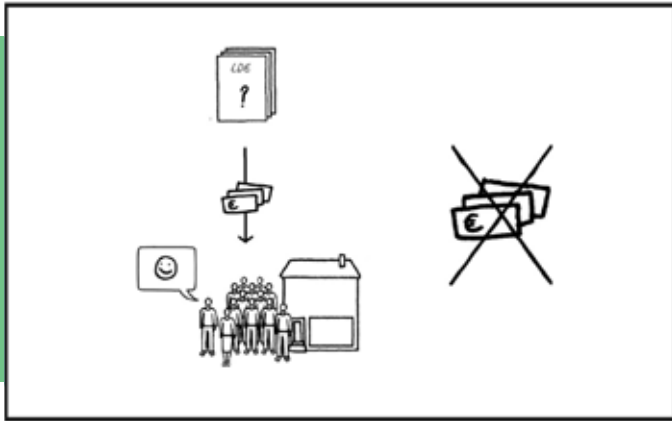
KANTEMOMENT 4 - Meerkost

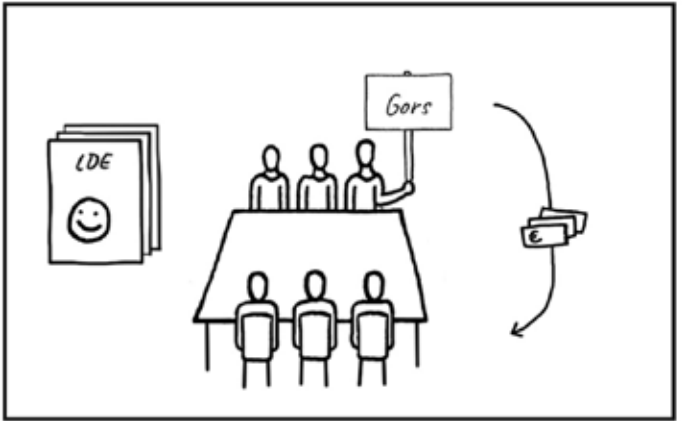
KANTEMOMENT 5 - Wedstrijd

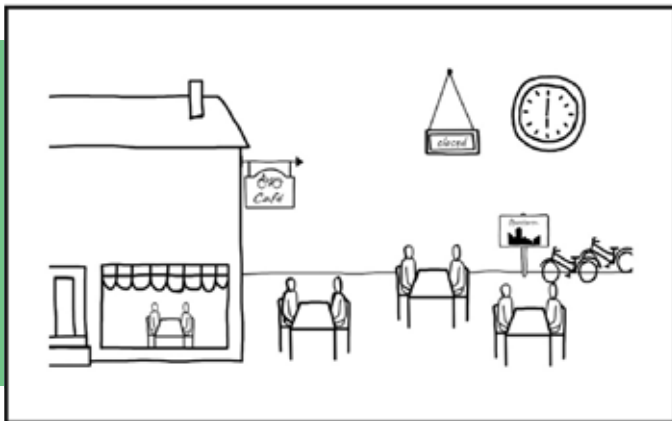
KANTEMOMENT 6 - afgekeurd door LDE

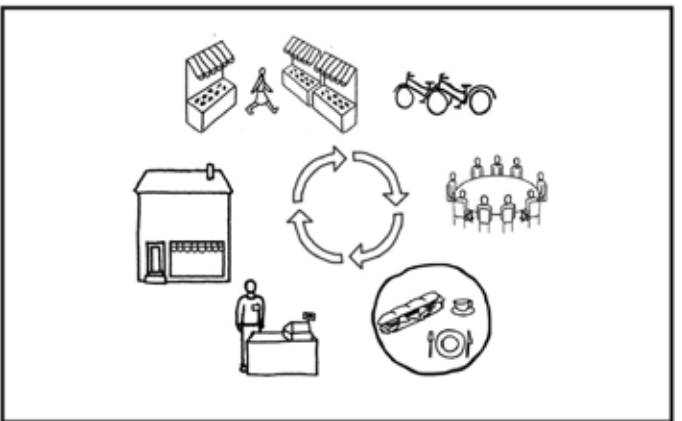
ACTIE 6 - SAMENWERKEN MET GORS

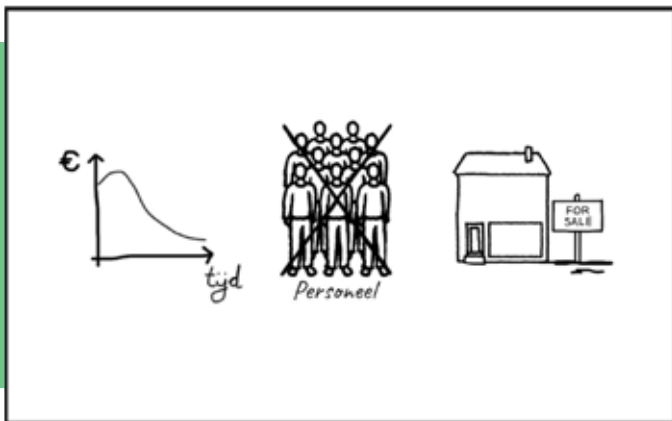
KANTEMOMENT 7 - Fietscafé

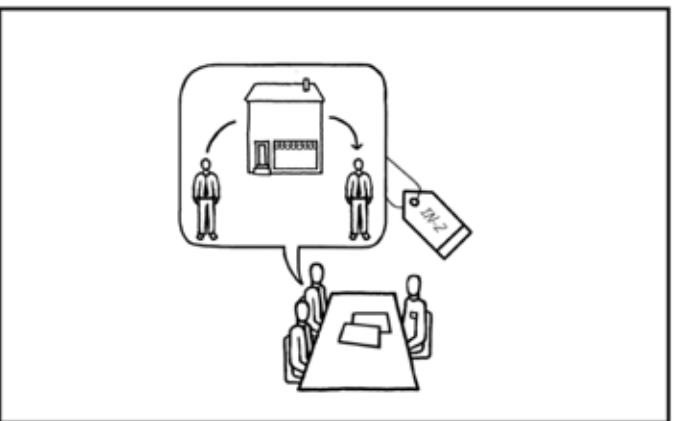
ACTIE 7 - EXTRA ACTIVITEITEN

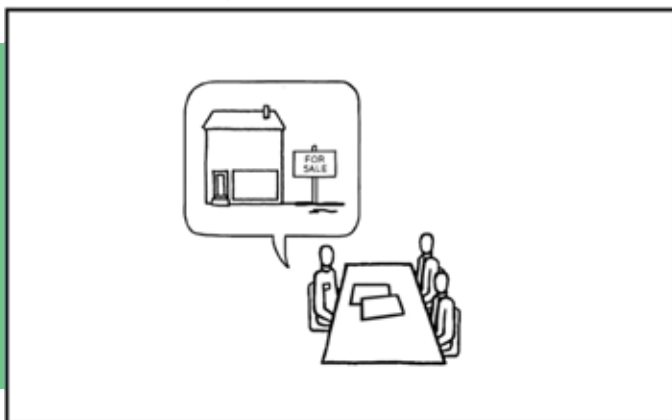
KANTEMOMENT 8 - Te veel onkosten

ACTIE 8 - Verkocht aan IN-Z

KANTEMOMENT 9 - IN-Z verkoopt

Figuur 4: Reconstructie van de levensloop van 't Dorpshuys als een opeenvolging van aanleidingen en acties

2.2 EEN LOPEND DORPSPUNT

In 2015 beslist een groep inwoners van Grote Heide (Pelt) om een leegstaand café in het dorp te transformeren tot een ontmoetingsplek waar iedereen, jong en oud, het verenigingsleven en de individuele bewoner, zich welkom en thuis voelt. Samen met de gemeente starten ze een crowdfunding campagne en vragen ze Leader steun. Ze verzamelen voldoende middelen om het pand te kopen en te renoveren.

Ondertussen is het dorpspunt een aantal jaren open en vinden er regelmatig evenementen

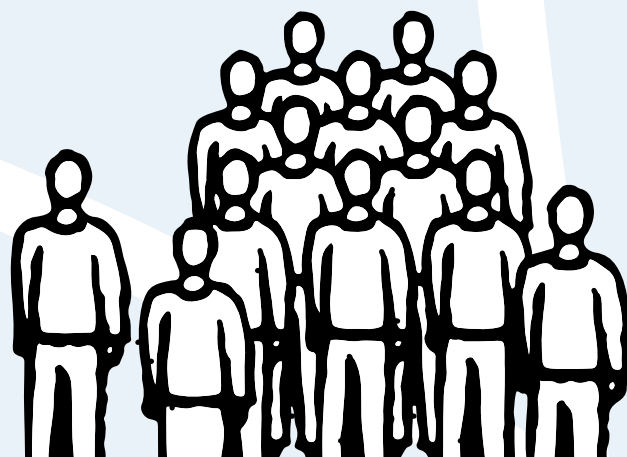
plaats (zie fig. 5). De initiatiefnemers zijn vandaag op zoek naar extra invulling om het dorpspunt zo volledig zelfvoorzienend te maken en een grotere rol te laten spelen in het verhogen van de leefbaarheid van Grote Heide.

Meer info:

<https://www.dorpshuishetkruispunt.be>

Figuur 5: Dorpshuis 't Kruispunt' nu officieel van start (Internetgazet, 23 januari 2016)

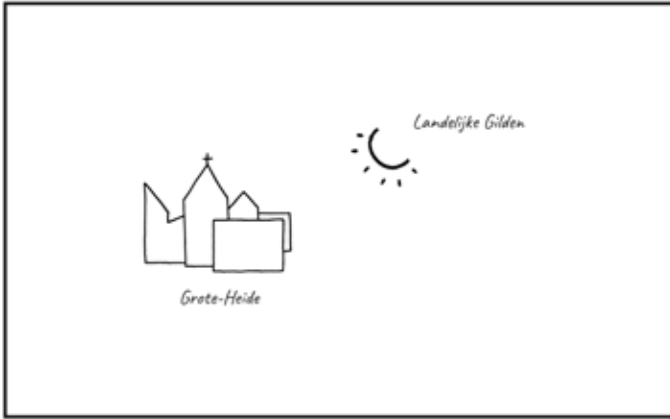
Wat volgt is een reconstructie van de levensloop van 't Kruispunt als een opeenvolging van aanleidingen en acties (zie fig. 6). Deze reconstructie is gebaseerd op info van <https://www.dorpshuishetkruispunt.be/> en een interview met mede-initiatiefnemers Steven Zweegers en Wouter Maesen en Raf Drieskens, gemeente Pelt, op 22.06.2021.

- Aanleiding-actie 1:** In 2014 kiest de provincie Limburg Grote-Heide als 'Dorp in de kijker'. *"Sinds 2001 zet Landelijke Gilden telkens één dorp in elke Vlaamse provincie in de kijker. Het concept 'Dorp in de kijker' brengt alle kleine dingen van het dorp samen en laat ze zien aan de dorpsbewoners en nieuwsgierigen"* (Landelijke Gilden persartikel). De gemeente organiseert een participatie sessie. Dit genereert heel wat ideeën, waaronder het opnieuw openen van een café dat dan al 10 jaar leeg staat. Een groep bewoners gaat met dit idee aan de slag. *"Het oorspronkelijke idee was eigenlijk echt gewoon om een ontmoetingsplek te hebben voor de buurt en voor verenigingen om te vergaderen. Maar ook waar mensen gewoon samenkomen, jeugd, maar ook van alle leeftijden dus toch wel een beetje een ontmoetingsplek/café. Voor evenementen. Ieder jaar wordt hier de carnavalswagen door de jeugd gedoopt, zeg maar, en dat soort dingen allemaal. Om daar gewoon een locatie voor te hebben"* (Steven Zweegers).
- Aanleiding-actie 2:** De participatieambtenaar van de gemeente biedt de bewonersgroep aan om een aanvraag voor Leader subsidie te schrijven. Hiermee zouden ze het pand kunnen aankopen. De bewonersgroep start daarnaast een crowdfundingactie om de verbouwingswerken te kunnen financieren.
- Aanleiding-actie 3:** De eigenaars van het café bieden aan om het pand voor één jaar (2016) te huren. Dit laat toe om het idee te testen. De bewonersgroep start een vzw op 'Dorpshuis het Kruispunt' en begint op 23 januari met het organiseren van activiteiten.
- Aanleiding-actie 4:** De subsidie is toegekend. Daarnaast bewijst het testjaar dat het concept werkt. De vzw beslist daarom om, samen met het ontmoetingscentrum PAX, het gebouw te kopen. De samenwerking zorgt voor een structurele band tussen de gemeente en de VZW. *"Wat voor ons van belang was, was de complementariteit. Wat we wilden vermijden was dat er een tweede parochiezaal zou komen naast de eerste parochiezaal"* (Raf Drieskens). Daarnaast begint de vzw met de verbouwingen. *"Dat hebben we met eigen middelen en vooral van de crowdfunding gedaan. En we hadden allemaal vrijwilligers ook, dus we hebben daar eigenlijk alles zelf gedaan dus dat heeft ook niet zoveel gekost"* (Steven Zweegers).
- Aanleiding-actie 5:** De verbouwingen zijn klaar. Het dorpspunt gaat weer open. Het gelijkvloers is een laagdrempelige ontmoetingsplek voor iedereen. De eerste verdieping is ingericht als een appartement. Dit raakt snel verhuurd, waardoor er een vast inkomen is. De vzw heeft zo nog nauwelijks kosten.

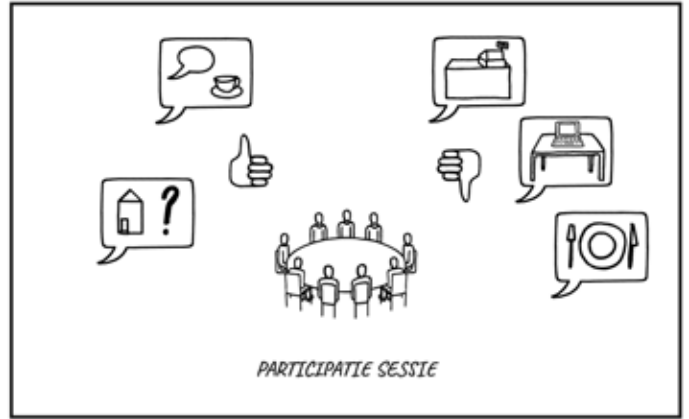
- Aanleiding-actie 6:** Het dorpspunt werkt zonder vaste uitbater. Dit levert veel leuke momenten op, maar brengt heel wat zorgen met zich mee, zoals het ophalen en terugbrengen van de sleutel en kassa, wisselende openingsuren, afspraken rond onderhoud, enz. De vzw zoekt naar manieren om haar werking bij te sturen. Daarnaast zouden ze in de toekomst graag kookworkshops willen organiseren, maar voorlopig zijn er geen middelen om de keuken uit te breiden.
- Aanleiding-actie 7:** Corona legt alles plat. De vzw mag geen bijeenkomsten meer organiseren. Ze versieren de ramen om het gezellig te houden: voor Kerstmis, Sinterklaas, Carnaval, Pasen, enz.
- Aanleiding-actie 8:** De vzw heeft het gevoel dat heel wat lokale verenigingen stilvallen (o/a door Corona). Het zoekt naar manieren om verenigingen te stimuleren om opnieuw activiteiten in het dorpspunt te organiseren. Daarnaast wil de gemeente leren uit de ervaringen van 't Kruispunt om dit concept in andere dorpen te implementeren. De gemeente en vzw beslissen om samen deel te nemen aan het Leader project 'Dorp op punt'. *"We moeten eens gaan brainstormen om ook weer na corona eens te kijken wat we ermee gaan doen en hoe we het terug in leven gaan brengen, in gang zetten zeg maar. Ik merk ook wel dat de spirit er bij onze groep een beetje uit is en dat dat echt wel terug moet worden opgepakt"* (Steven Zweegers).
- Aanleiding-actie 9:** Landelijke Gilden doorloopt een traject met de bezielers om op zoek te gaan naar de echte noden en verwachtingen van hen én van de inwoners van Pelt. Ze gebruiken hiervoor de instrumenten Citizen Dialogue Kit (zie Instrument 3.2) en Dorpentypologie (zie Instrument 3.4).
- Aanleiding-actie 10:** Binnen het project 'Dorp op Punt' gaan studenten van de Universiteit Hasselt op pad in Pelt en bevragen bewoners naar de activiteiten die zij in 't Kruispunt zouden willen organiseren. Ze gaan aan de slag met het gebouw en onderzoeken hoe ze dit kunnen aanpassen om ruimte te maken voor deze activiteiten. Ze breken muren uit en passen deuropeningen aan (zie Instrument 3.3). De vzw gaat met deze ideeën aan de slag en werkt de voorstellen af. Het dorpspunt heeft haar tweede adem gevonden.

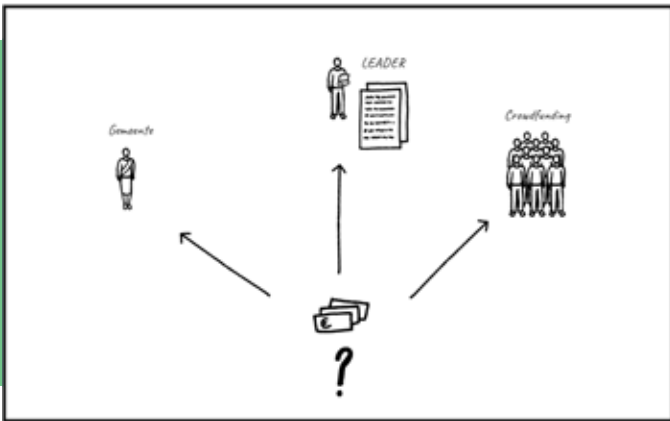
KANTEMOMENT 1 - Grote-Heide is gekozen voor het project DORP IN DE KIJKER

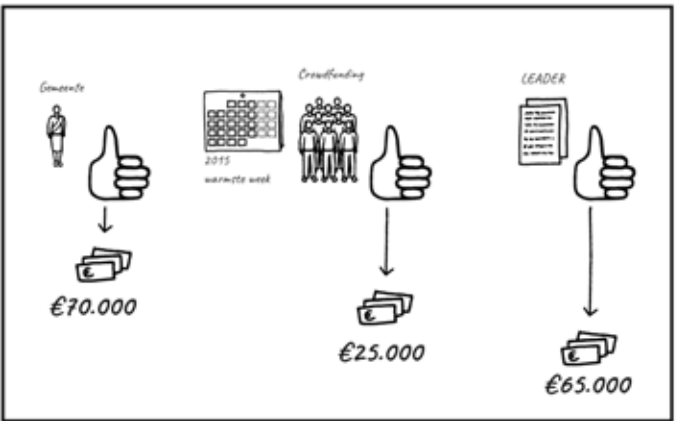
ACTIE 1 - i.h.k.v. DORP IN DE KIJKER wordt een PARTICIPATIE SESSIE gehouden

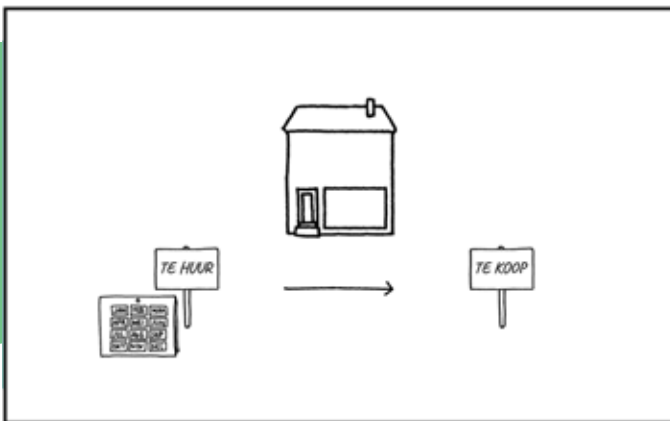
KANTEMOMENT 2 - Op zoek naar de FINANCIËLE STEUN

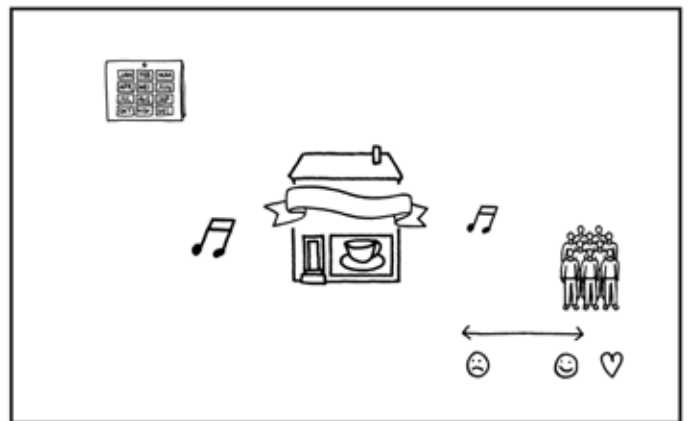
ACTIE 2 - INDIENEN EN KRIJGEN SUBSIDIE

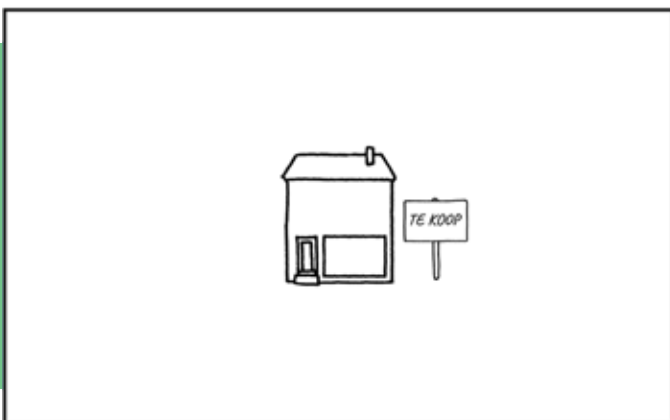
KANTEMOMENT 3 - OPTIE: UITPROBEREN

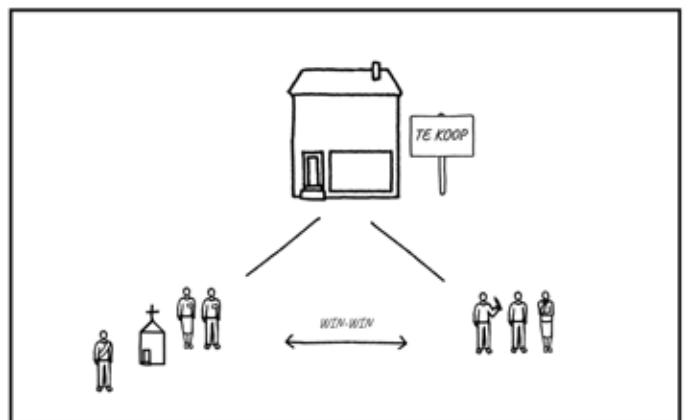
ACTIE 3 - PILOOTPROJECT / TESTJAAR

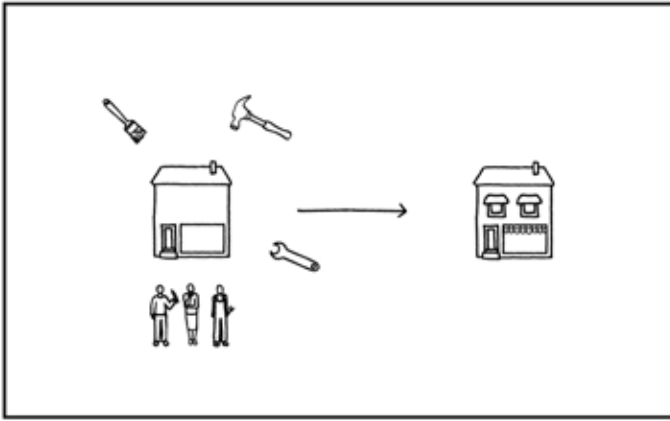
KANTEMOMENT 4 - GEBOUW TE KOOP

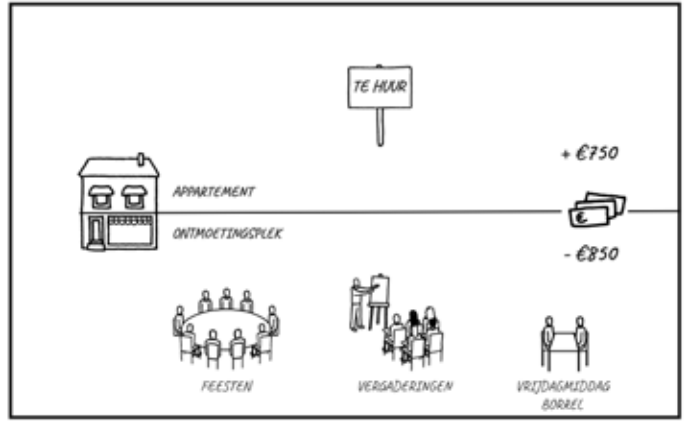
ACTIE 4.1 - KOPEN: MEDE-EIGENAARSHIP

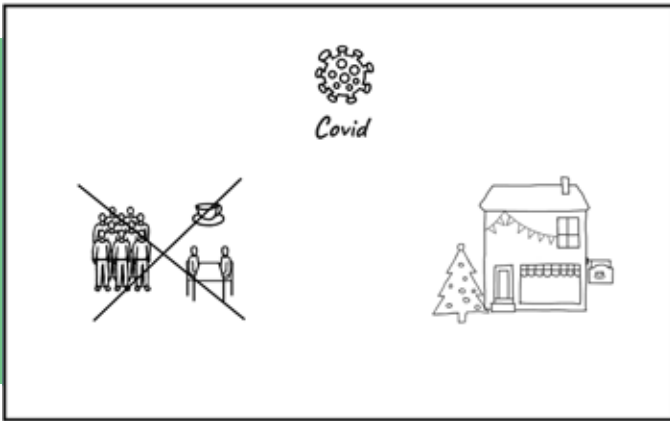
ACTIE 4.2 - VERBOUWEN

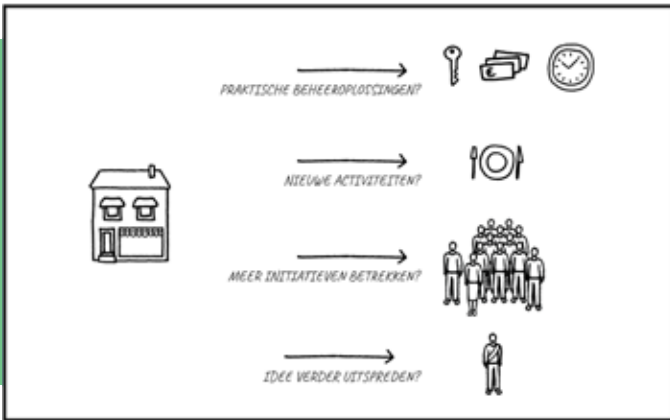
ACTIE 4.3 - ACTIVITEITEN UITVOEREN

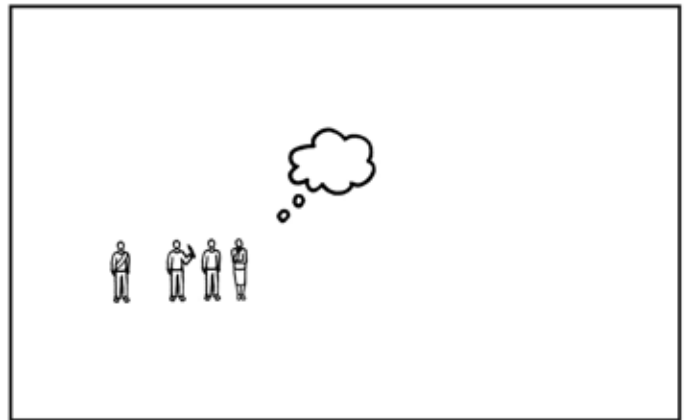
KANTELMOMENT - CORONA

KANTELMOMENT 5 - STRUIKELBLOKKEN EN IDEEËN

ACTIE 5 - DEELNAME AAN 'DORP OP PUNT'

Figuur 6: Reconstructie van de levensloop van 't Kruispunt als een opeenvolging van aanleidingen en acties

2.3 EEN ZOEKEND DORPSPUNT

Het Steger is een nomadische organisatie die haar activiteiten telkens op een andere locatie organiseert. Om dit mogelijk te maken, beschikt het over een aantal uitvalsbasisen waar het groepen kan ontvangen, materiaal kan opslaan en workshops kan organiseren (zie fig. 7). Op dit moment is het Steger op zoek naar een goede gebruiks- en beheer-formule om dit 'mobiele' dorpspunt te kunnen blijven organiseren.

Meer info: https://www.facebook.com/hetstegervzw/?locale=nl_BE

Figuur 7: Daklozen koken voor elkaar (Nieuwsblad, 28 oktober 2017)

Wat volgt is een reconstructie van de levensloop van het Steger als een opeenvolging van aanleidingen en acties (zie fig. 8). Deze reconstructie is gebaseerd op info van en een interview met trekker Ilse Maes op 30.04.2021.

Aanleiding-actie 1: Ilse is therapeute. Ze werkt met psychiatrische patiënten die in een beschutte omgeving wonen. Ze experimenteert met beeldende creatieve therapie. Ze merkt dat een aantal mensen toch niet bereikt kunnen worden met de creatieve werkvormen, door het gevoel van prestatiedruk. *“Ik denk vooral dat een tekening... mensen hebben van zichzelf veel vaker de indruk: “die is goed of slecht”... Soms gaf dat toch wel stress omdat er te hoge verwachtingen waren”* (Ilse Maes). Ilse probeert een nieuwe aanpak: samen koken. Er wordt binnenshuis in de instelling een kookatelier opgericht. *“Het koken bleek een erg laagdrempelige toegang om mensen in actie te krijgen. Een spaghettisaus die kan eigenlijk bijna niet mislukken. Voor het zoeken naar succeservaringen voor mensen, was dat koken eigenlijk heel dankbaar”* (Ilse Maes).

Aanleiding-actie 2: Vrienden van Ilse organiseren een kunstendag. Ilse kookt voor de kunstenaars en vrijwilligers. Na enkele edities wordt het evenement zo groot dat ze extra hulp nodig heeft. Ilse beslist om enkele mensen uit de psychiatrie mee te nemen om te koken voor de artiesten. Dat is in die tijd heel ongewoon, maar de directie van de instelling steunt dit idee. De kookworkshop op locatie groeit uit tot een jaarlijkse activiteit. *“...als ik gewoon zei dat we naar een museum gingen, dan was dat voor iedereen van ‘Ja maar naar een museum, dat doen we niet.’”*

Maar als ik zei dat we voor die artiest gingen koken, dan ging iedereen mee en waren ze toch geïnteresseerd in wat daar van kunst gebeurde. Dus die wisselwerking was eigenlijk heel interessant” (Ilse Maes).

Aanleiding-actie 3: Ilse verandert van job en gaat van de volwassen hulpverlening naar jeugdhulpverlening. Haar vriendenclub krijgt een subsidie en organiseert nu maandelijks activiteiten. Ilse belooft om te blijven koken. Ze regelt met de directie van de instelling dat ze de jonge patiënten mag meenemen naar de maandelijks kookactiviteiten buiten de instelling. Terwijl ze door de buitenwereld gezien worden als ‘moeilijk opvoedbare kinderen’, zijn ze plots diegenen die koken voor artiesten. *“Op een bepaald moment gingen we na het koken naar de voorstelling kijken en hield hij zijn schort aan. Ik had zoiets van: doe die schort uit, want we gaan naar de voorstelling nu. Maar hij zei: “Nee, hoe gaan ze dan zien dat ik gekookt heb, dat ik degene ben die gekookt heeft?” Dus ze gaven me daar wel een eye-opener dat dat koken hun wel positie geeft: ik ben iemand, ik hoor ergens bij, ik heb iets voor iemand gedaan” (Ilse Maes).*

Aanleiding-actie 4: Ilse komt in contact met steeds meer partners. Hierdoor neemt het aantal mogelijke locaties voor de kookworkshops toe. Ilse kookt nu wekelijks, in plaats van maandelijks. Ze krijgt een ruimte om de groeiende hoeveelheid materiaal op te slaan. Ze werkt samen met festivals zoals Pinkpop, Pukkelpop en Rock Werchter, en kookt voor bekende artiesten. De perceptie ontstaat dat zij een cateringbedrijf zijn.

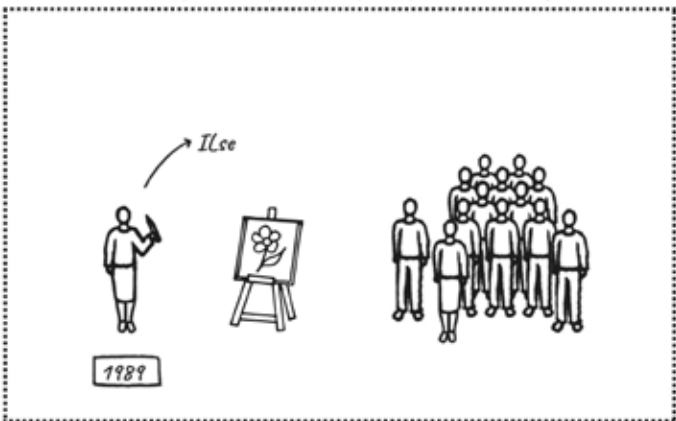
Aanleiding-actie 5: Door een verandering op Ilse’s werk moet ze meer focus leggen op activiteiten binnen de instelling. Hierdoor kan ze de kookworkshops niet langer via de psychiatrie organiseren. Ilse beslist om de kookworkshops als freelancer te organiseren. Om dit te kunnen combineren met haar werk, kiest ze voor vaste locaties, voor een langere periode, vb. via pop-ups in de Winterslag en Waterschei. *“En dan is het eerst gehost geweest onder een andere organisatie. Met de Wereldwinkel hadden we toen een pop-up met Manifesta, dat ging door bij de mijn van Waterschei, voor een periode van 4 maanden. Dat was op zich ook wel een fijne periode omdat we dan een keer onze eigen plek hadden, niet de hele tijd auto in, auto uit” (Ilse Maes).*

Aanleiding-actie 6: Het Oude Gemeentehuis in Genk komt leeg te staan. De Dienst Cultuur van de stad vraagt Ilse of ze daar iets mee kan doen. Tegelijk komt vanuit de Dienst Preventie de vraag om iets te organiseren met dak- en thuislozen. Ilse gaat akkoord en richt een VZW op: ‘Het Steger’. In het begin is het Oude Gemeentehuis vooral een opslagplek, maar na een tijdje start ze met kookworkshops voor dak- en thuislozen. Uiteindelijk schuiven zelfs burens mee aan tafel. Het wordt een trefpunt voor iedereen.

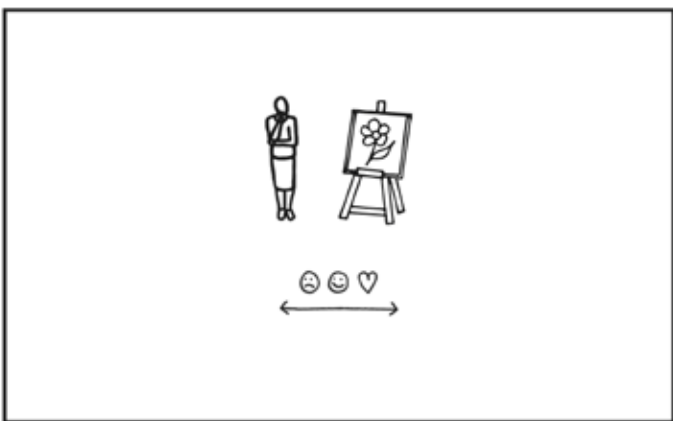
Aanleiding-actie 7: Het gemeentehuis is erg groot. Ilse krijgt echter geen structurele middelen om deze ruimte te programmeren. Ze begint dan maar dossiers te schrijven. Ze vraagt vooral middelen om materiaal aan te kunnen kopen. *“Een tip voor alle dorpspunten: je moet met iedereen babbelen. Ik zocht ook wel heel veel good practices in het buitenland of in andere steden zodat je een beetje kan zien hoe die het gefinancierd krijgen” (Ilse Maes).*

- Aanleiding-actie 8:** Ilse heeft altijd al beeldend atelier gehad. Ze droomt ervan om dit ook in het gemeentehuis te doen. Ze richt een beeldend atelier in en er ontstaat een groep geïnteresseerden. Ze komen wekelijks samen, bezoeken samen evenementen, enz.
- Aanleiding-actie 9:** De buitenruimte ligt er onverzorgd bij. Ilse besluit om de tuin aan te pakken. Samen met de dagelijkse bezoekers breken ze de hekken af en beginnen ze te tuinieren. Ze krijgt hierdoor begrip van omwonenden en buitenstaanders.
- Aanleiding-actie 10:** De kunstgroep werkt een project uit om jongeren te laten kennismaken met kunst via natuur en koken: 'grasduinen'. Het project wordt goedgekeurd en ze kunnen voor 3 jaar aan de slag. Dit is opnieuw een project op locatie (o/a in Heuvelsven).
- Aanleiding-actie 11:** Het buurthuis in As komt leeg te staan. Het Steger kan dit gebruiken voor hun naaiatelier. De bovenverdieping werd eerst verhuurd aan asielzoekers. Nu wonen daar mensen die laagdrempelige hulpverlening bieden aan gezinnen. *"De ruimte die we eerst hadden is nu ineens een gedeelde ruimte. Zij vinden het leuk om in ons atelier te kunnen vergaderen maar ik vind het niet fijn dat iedereen gewoon altijd in ons atelier kan"* (Ilse Maes). Ilse beslist om het naaiatelier terug te verhuizen naar Genk. *"Normaal was het dan de bedoeling dat we daar ons naaiatelier gingen doen, maar ik wil mijn naaimachines niet gewoon zo in de open ruimte hebben staan. Dus daarmee hebben we nu de naaimachines naar hierboven verhuisd en de kunst dingen zijn dan naar daar verhuisd, want de potten verf zijn minder delicaat dan dat ze mijn naaimachine gaan meepakken"* (Ilse Maes).
- Aanleiding-actie 12:** Er ontstaan nieuwe visies op wat opbouwwerk moet doen. Ze komen inspiratie halen bij 't Steger. Uit deze bezoeken groeien nieuwe samenwerking: oa een project met Vormingplus
- Aanleiding-actie 13:** Genk kent een stevige cultuur rond opbouwwerk via de straathoekwerkers, wijkmanagers, enz. Heel veel stadsdiensten steunen 't Steger. Ze zijn echter niet altijd bewust van elkaars betrokkenheid. Ilse nodigt alle stadsdiensten uit en kookt voor hen. Het Steger krijgt Corona-subsidie van de stad en richt hiermee een armoede-tafel op.
- Aanleiding-actie 14:** Er komt een Europese oproep rond daklozenwerking. Samen met heel wat regionale actoren dient het Steger een voorstel in. Dit wordt goedgekeurd. Hierdoor verruimt het actiegebied van het Steger opnieuw.
- Aanleiding-actie 15:** De mobiele trajecten zijn erg duur. Daarnaast willen de deelnemers aan de activiteiten meer en langer werken. Het Steger zoekt hoe ze haar werking nog meer kan verduurzamen en stapt mee in het Leaderproject 'Dorp op Punt'.
- Aanleiding-actie 16:** Binnen 'Dorp op Punt' maken studenten van de Universiteit Hasselt prototypes voor een mobiel dorpspunt (zie Instrument 3.3). Ze tonen deze in Neerglabbeek. Ilse beslist om in te zetten op mobiele infrastructuur die het eenvoudiger maakt om workshops op locatie te organiseren. Samen met Atelier Scheldeman bouwt ze een aantal modules (zie Instrument 3.5).

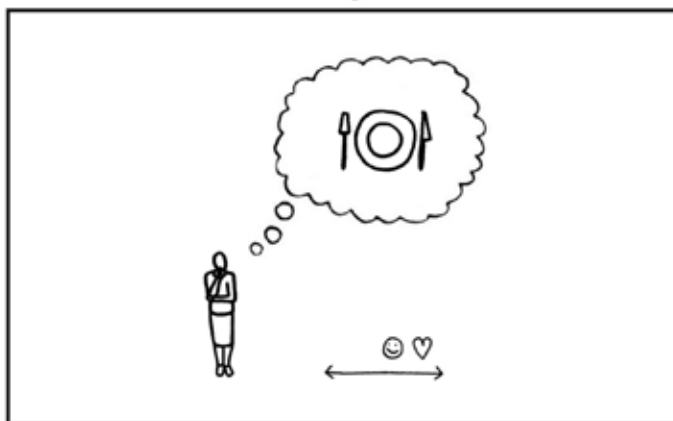
VOORGAAND: Ilse is een ergo- en creatief therapeut bij een psychiatrische instelling.

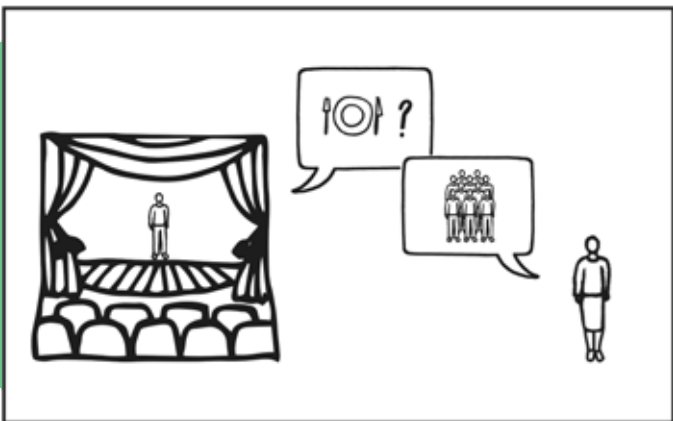
KANTEMOMENT 1 - KUNSTTHERAPIE IS NIET VOOR IEDEREEN

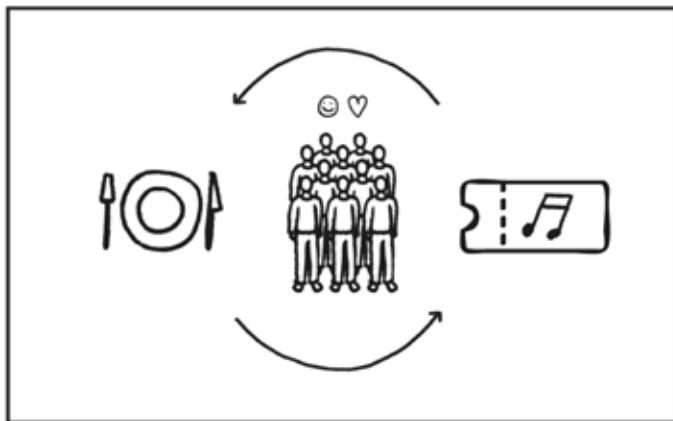
ACTIE 1 - SAMEN KOKEN - Kookatelier in de instelling

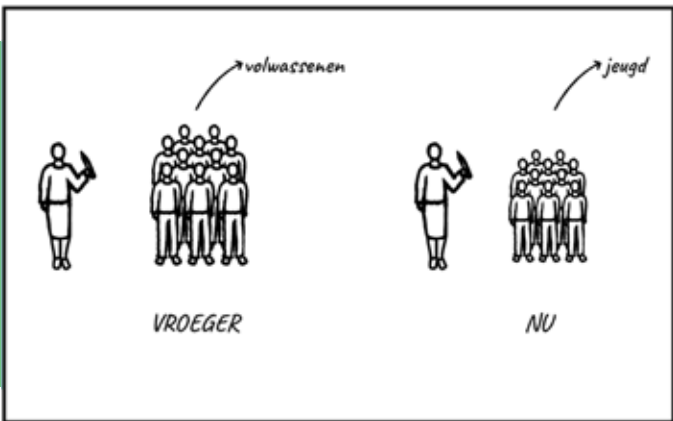
KANTEMOMENT 2 - UITNODIGING OM TE KOKEN OP KUNSTENDAG

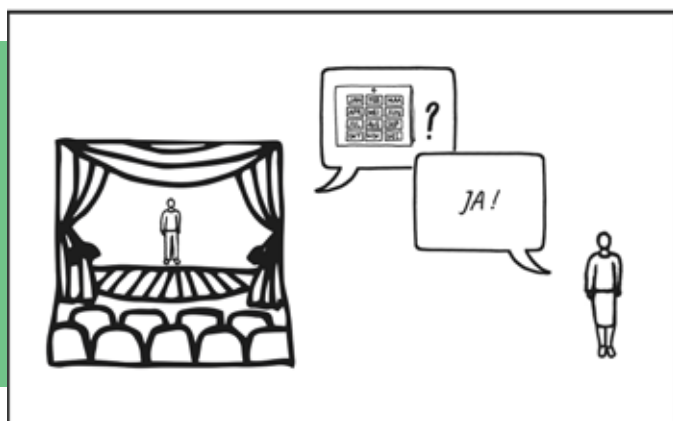
ACTIE 2.1 - MENSEN UIT PSMEENEMEN NAAR BUITEN: Workshops op locatie

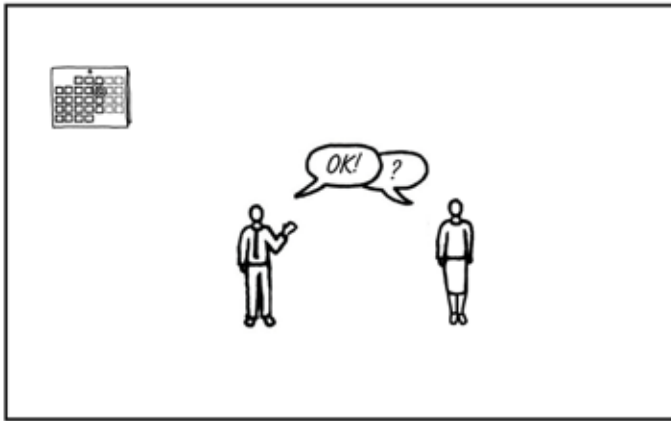
KANTEMOMENT 3.1 - EEN NIEUWE JOB

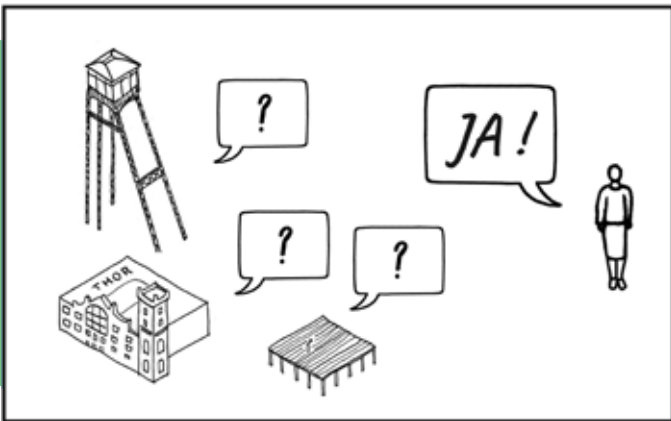
KANTEMOMENT 3.2 - VRIENDENCLUB KRIJGT SUBSIDIE: maandelijkse activiteiten

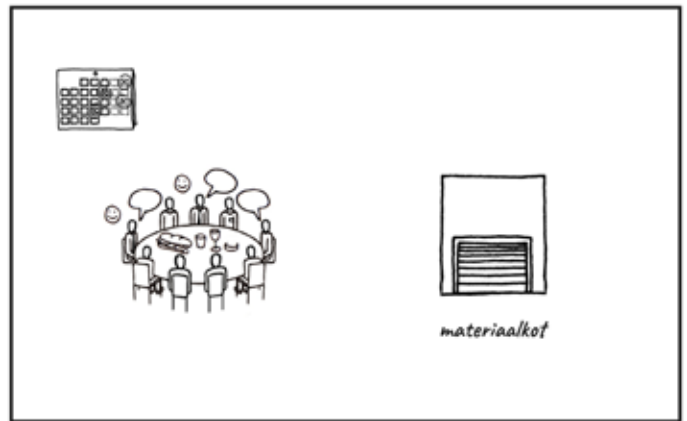
ACTIE 3 - AFTASTEN MET DE NIEUWE JOB

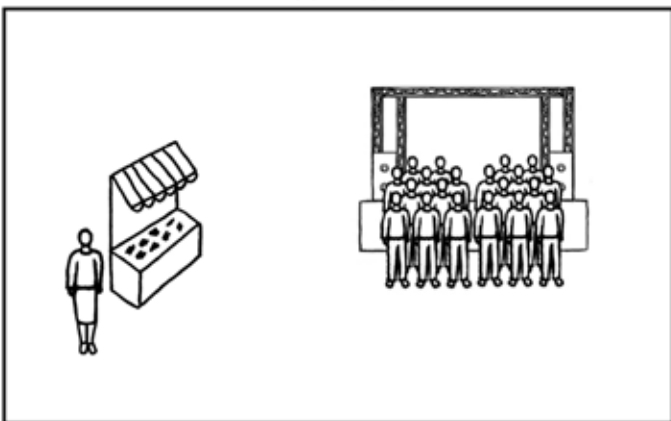
KANTELMOMENT 4 - NIEUWE PARTNERS

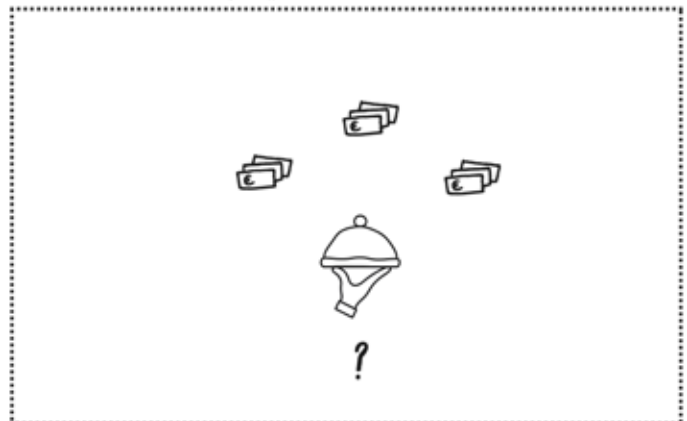
ACTIE 4.1 - MEEGROEIEN MET PARTNERS: wekelijks activiteit en materiaalpot

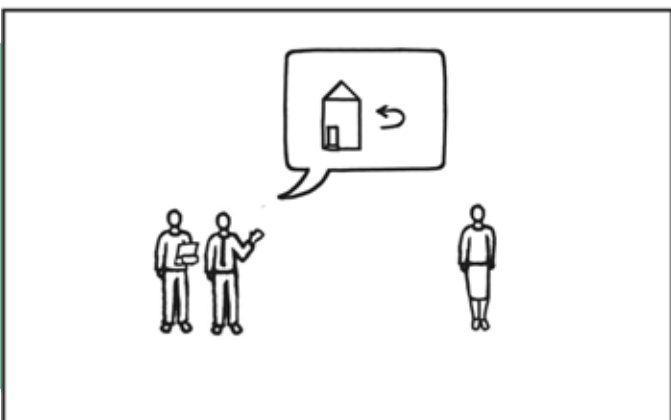
ACTIE 4.2 - KOKEN VOOR DE FESTIVALS: Pinkpop, Pukkelpop, Werchter

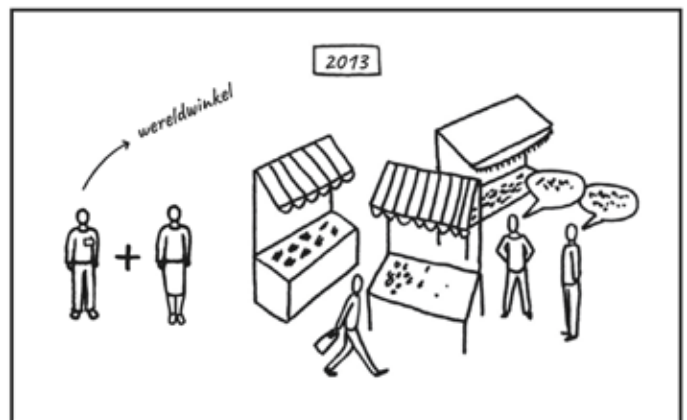
"WAT ALS" ACTIE 4 - een cateringbedrijf

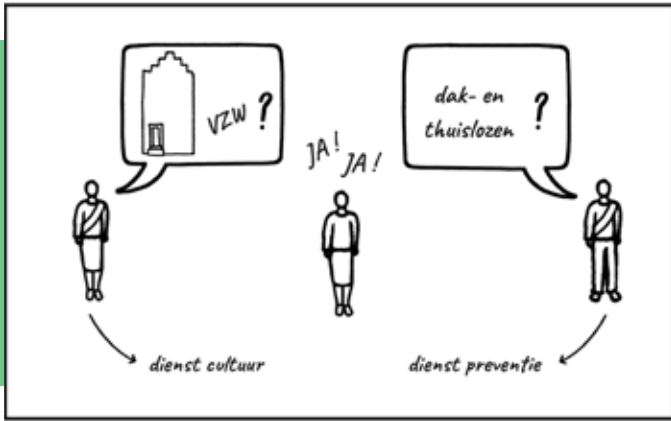
KANTELMOMENT 5 - JOBINHOUD WORDT IN TWIJFEL GETROKKEN DOOR FUSIE

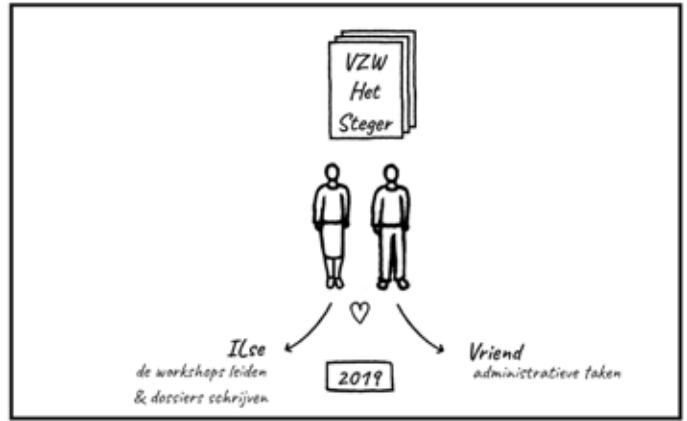
ACTIE 5 - FREELANCEN: POP-UP

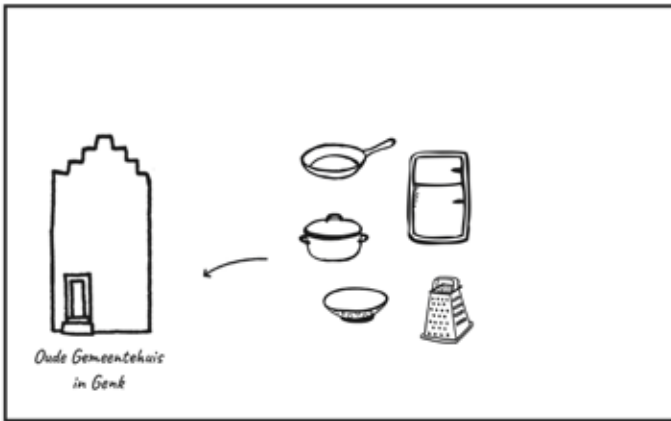
KANTEMOMENT 6 - VOORSTELLEN VAN DE GEMEENTE

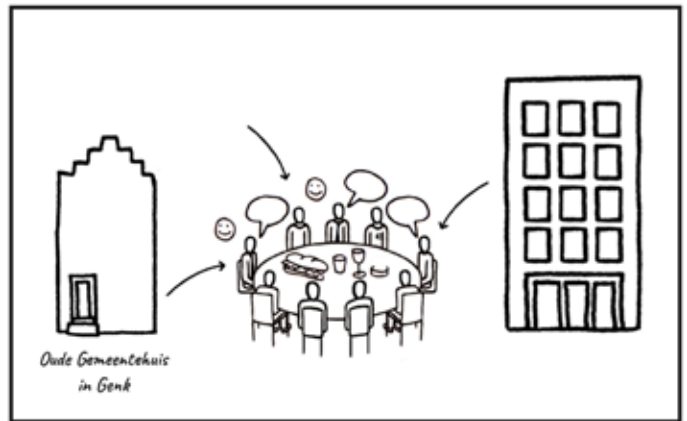
ACTIE 6.1 - VZW OPRICHTEN

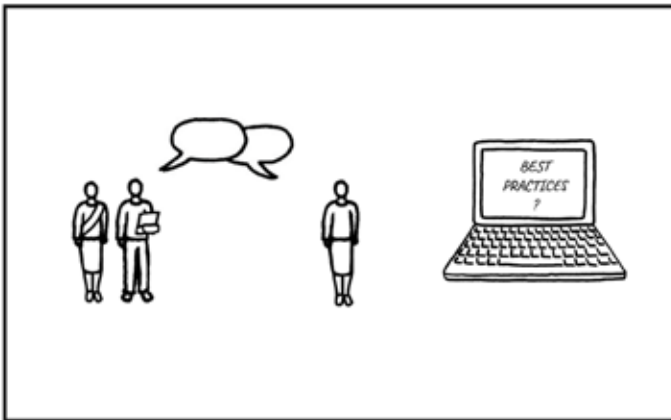
ACTIE 6.2 - UITVALBASIS

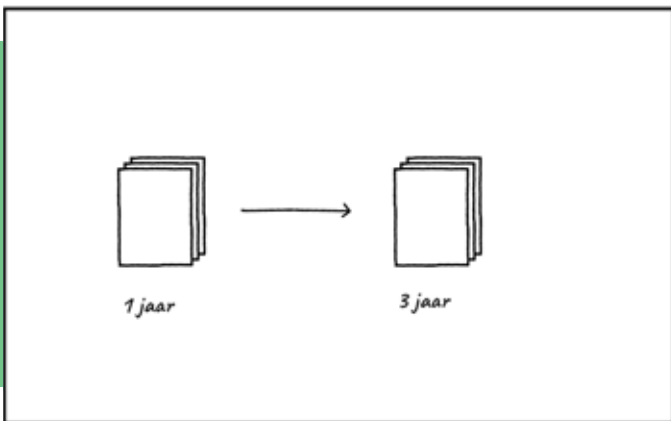
ACTIE 6.3 - BUURT HUISKAMER

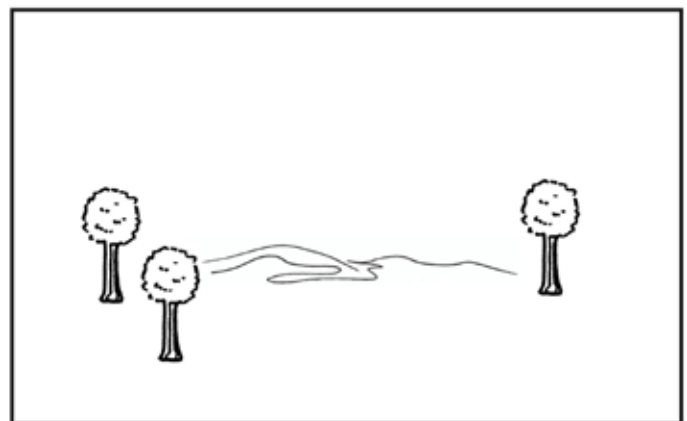
ACTIE 2.2 - NETWERKEN EN BEST PRACTICES BEKIJKEN

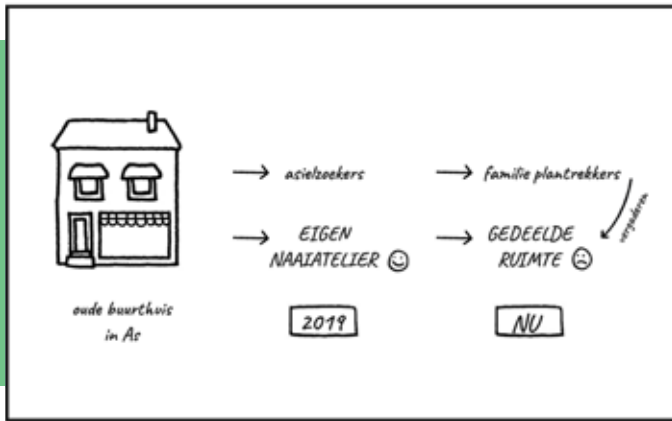
KANTEMOMENT 7 - ??

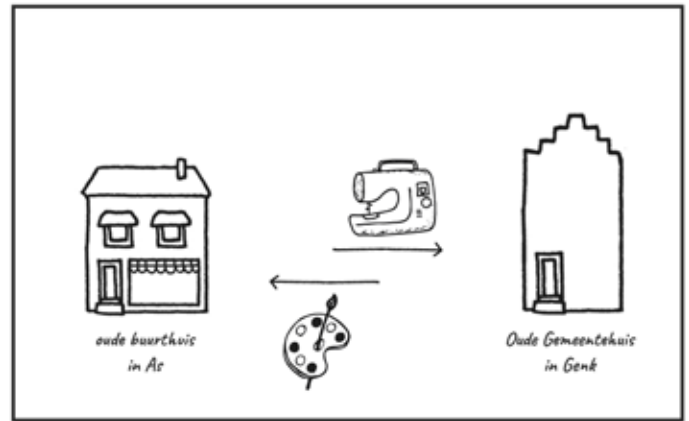
ACTIE 7 - GRASDUINEN

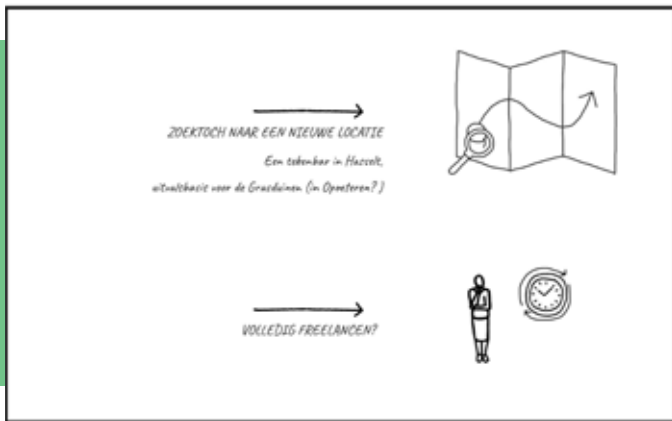
KANTEMOMENT 8 - ONVERWACHT GEDEELDE RUIMTE

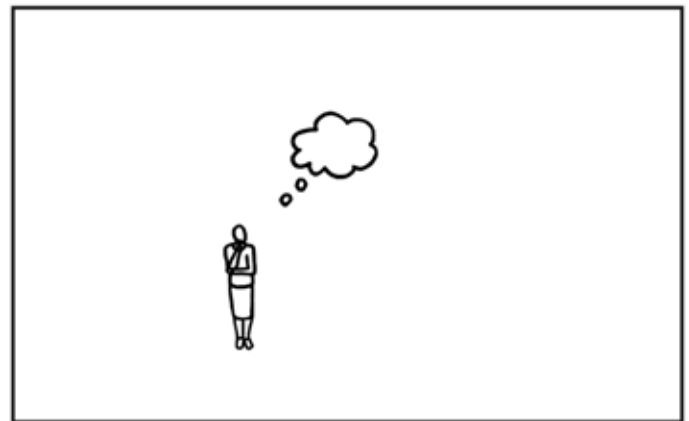
ACTIE 8 - NAAIATELIER TERUG VERHUIZEN NAAR GENK

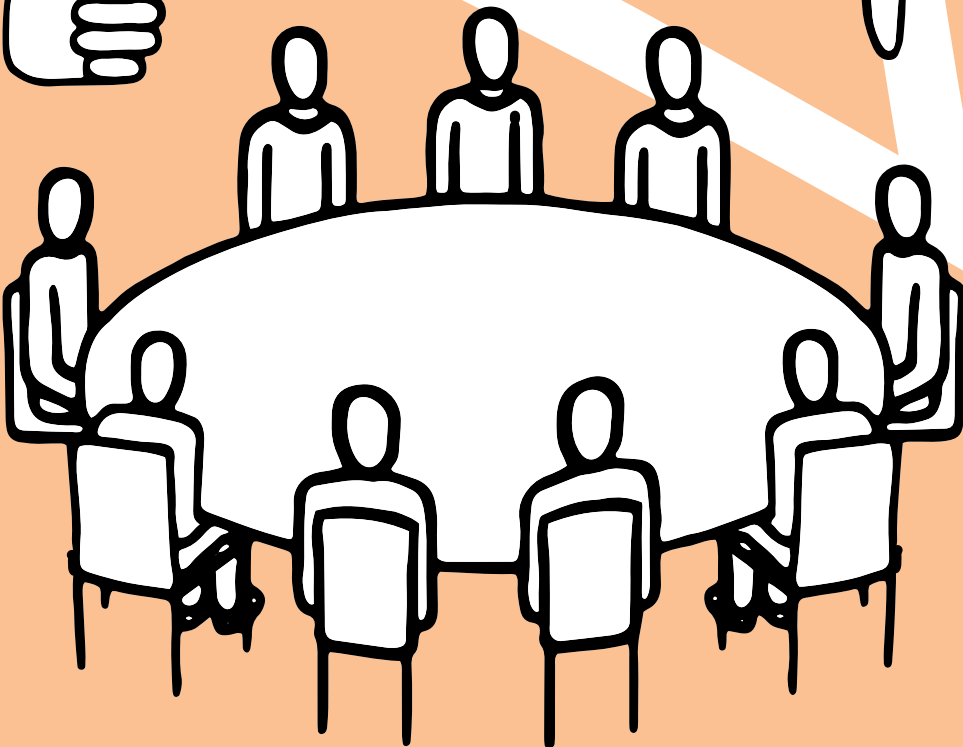
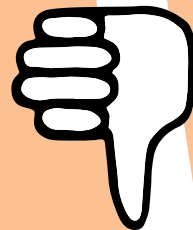
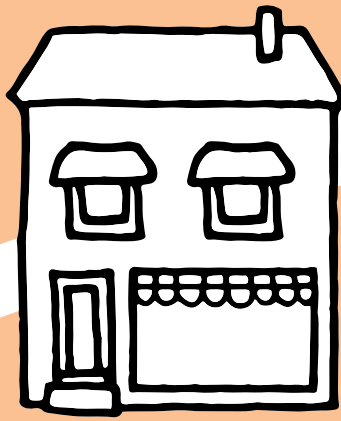
KANTEMOMENT 5 - STRUIKELBLOKKEN EN IDEEËN

ACTIE 5 - DEELNAME AAN 'DORP OP PUNT'

Figuur 8: Reconstructie van de levensloop van het Steger als een opeenvolging van aanleidingen en acties

3. Instrumenten om aan dorpspunten te sleutelen

Tijdens ons proces met de collectieven achter de 3 dorpspunten gebruikten we een reeks instrumenten om deze collectieven in gesprek te gaan en zo samen hun levensloop in kaart te brengen en hieruit te leren (zie 3.1); om samen zicht te krijgen op kansen en vragen in de omgeving van een dorpspunt (zie 3.2); om ideeën uit te proberen (zie 3.3); enz.

Hieronder beschrijven we elk instrument, geven we concrete toepassingen en voegen verwijzingen toe naar materiaal die toelaten om zelf met deze instrumenten aan de slag te gaan.

3.1 LEREN UIT HET VERLEDEN

Dit is het instrument dat we gebruikten om de levensloop van de 3 dorpspunten te reconstrueren (zie 2. Drie getuigenissen). In eerder onderzoek heeft dit instrument ons geholpen om zicht te krijgen op de levensloop van bedrijven en bewonerscollectieven. We deelden dit instrument reeds tijdens de masterclass Participatietools van Universiteit Hasselt.

Beschrijving:

Het instrument heeft als doelstelling om de levensloop van een organisatie te bespreken vanaf diens opstart tot vandaag, in relatie tot haar omgeving (zie fig. 9). De eerste stap is het structureren van deze levensloop rond een reeks 'kantelmomenten'.

Dit zijn momenten waarop de relatie tussen de organisatie en de omgeving positief of negatief onder spanning kwam te staan (bijvoorbeeld een uitbreiding van activiteiten). Elk kantelmoment kent een aanleiding - de spanning - en een actie die de organisatie (en de omgeving) nam om met die aanleiding om te gaan (bijvoorbeeld, een investering in duurzame transportmodi).

De tweede stap is het visualiseren van elke aanleiding en actie in een kaart. Het instrument introduceert daarnaast ook een reeks actiekaarten. De derde stap is om, samen met de organisatie, terug te kijken op alle gedocumenteerde acties en te reflecteren over hoe de toekomst er anders had kunnen uitzien als het toen voor één van de actiekaarten gekozen zou hebben. Als alles goed werkt, ontstaan er tijdens al dit terugkijken ideeën voor nieuwe acties.

Figuur 9: Reconstructie van de historiek van een onderneming

Toepassing 1 - Afgelopen dorpspunt, Opoeteren

Het dorpspunt heeft besloten om haar activiteiten stop te zetten en haar gebouw te verkopen. We gebruikten het instrument om te begrijpen waar het is misgelopen. Vaak zijn er meerdere redenen. Redenen waarover de initiatiefnemers niet altijd even open over willen spreken. Door alle gekende informatie op voorhand te visualiseren en te categoriseren als aanleidingen en acties, wordt het gesprek gestructureerder: elke kaart moet besproken worden en voor elke actie moet er ook een aanleiding zijn

Toepassing 2 - Lopend dorpspunt, Pelt

Het dorpspunt zit vast en wil begrijpen waarom. Het instrument helpt om de pijnpunten bloot te leggen. Het belangrijkste knelpunt blijkt het gebouw. De ongelukkige indeling laat niet toe om slechts één deel van het gebouw te verhuren of om twee activiteiten tegelijk te organiseren. Eens dit aangepakt is, volgt de rest wel. Het collectief heeft genoeg ervaring met het organiseren en sturen van activiteiten.

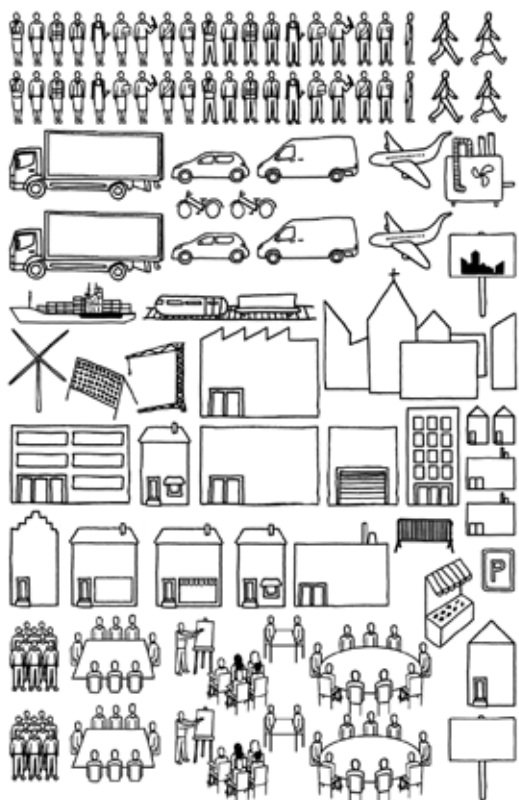
Toepassing 3 - Zoekend dorpspunt, Neerlabbeek

Het dorpspunt is op zoek naar een strategie om haar nomadische bestaan te verduurzamen. Voor elke activiteit alles inpakken en uitpakken, dat begint te wegen. Met het instrument brachten we de historiek van de organisatie in kaart. Hierdoor kregen we zicht op de diversiteit aan activiteiten die het Steger organiseert. Dit hielp dan weer om een projectdefinitie uit te werken met daarin de voorwaarden waaraan een mobiel dorpspunt aan zou moeten voldoen (zie instrument 3.5).

Materiaal en meer info:

Om de aanleidingen en acties goed te kunnen visualiseren, ontwierpen we een aantal iconen (zie fig. 10). Deze kunnen digitaal of op locatie (bv. met stickers) gecombineerd worden, om op voorhand of live kaarten te ontwikkelen. De iconen zijn [beschikbaar](#) onder de Creative Commons licentie.

Meer info: oswald.devisch@uhasselt.be

Figuur 10: Iconen om aanleidingen en acties te visualiseren

3.2 CITIZEN DIALOGUE KIT

The Citizen Dialogue Kit (CDK) is een interactief beeldscherm voor de publieke ruimte om mensen op een laagdrempelige en leuke manier te bevragen. Steden, gemeenten, ruimtelijke planners en andere organisaties kunnen deze beeldschermen gebruiken om op een toegankelijke manier een zeer breed publiek te bereiken.

Beschrijving:

De CDK beeldschermen kunnen worden ingezet om heel erg locatiegericht inzichten te verzamelen aan de hand van bevestigingen, of om informatie te communiceren.

Dankzij e-paper technologie (bekend van e-readers) en Internet-of-Things netwerken kunnen CDK beeldschermen heel eenvoudig en flexibel geïnstalleerd worden in eender welke publieke ruimte (zie fig. 11). Elke voorbijganger kan simpelweg op een CDK beeldscherm afstappen en reageren op vragen die gerelateerd zijn aan de exacte locatie waar ze zich bevinden.

Toepassing - Lopend dorpspunt, Pelt:

De coronacrisis sloeg loeihard toe tijdens het proces met het traject te Pelt - Grote Heide. Fysiek afspreken werd onhaalbaar en dit tijdens een cruciale fase in het traject. Bedoeling was namelijk dat ideeën, verbeteracties en campagnes voor 't Kruispunt groeiden vanuit en met inbreng van de buurt. Om de voeling met de buurt en haar bewoners niet te verliezen, zochten we actief naar een instrument. We kwamen uit bij de Citizen Dialogue Kit. Met behulp van deze elektronische toepassing vroegen we aan de inwoners raad voor de verdere invulling van het lokale dorpshuis. Zo konden we ook mensen bereiken die voorheen geen tijd hadden om deel te nemen

aan traditionele workshops, of niet de technische vaardigheden en middelen hebben om online participatie tools te gebruiken.

En dit in eender welke taal. Zo verbreedden we burgerparticipatie en kreeg een bredere waaier van de maatschappij inspraak in het besluitvormingsproces.

Als antwoord op aanleiding 6 en 7 zorgde de CDK voor veerkrachtigheid en weerbaarheid van het dorpspunt tijdens moeilijke momenten.

Materiaal en meer info:

<https://youtu.be/emW4LBWll6w>

<https://youtu.be/emW4LBWll6w>

<https://citizendialogkit.org/>

Figuur 11: Citizen Dialogue Kit vertoefde een 3-tal weken in Pelt op een centrale plaats

3.3 LIVE PROJECT

Dit is het instrument dat we gebruiken om samen met de collectieven achter de dorpspunten in gesprek te gaan met bewoners, beleidsmakers en andere verenigingen over de toekomst van het dorpspunt. Live projects zijn een opleidingsonderdeel aan de Faculteit Architectuur en Kunst van de Universiteit Hasselt.

Beschrijving:

In een Live Project stappen studenten 2MA architectuur en 1MA interieur samen met begeleiders in een ontwerpproces met lokale actoren, organisaties, overheden en bewoners om na te denken over de mogelijke toekomstperspectieven van een bepaalde plek of een bepaalde ruimtelijke kwestie. Die kunnen meer of minder afgebakend zijn en erg variëren qua schaal, maar de insteek is steeds om door middel van kritisch

ontwerpend onderzoek het publieke debat over toekomstige ontwikkelingen te ondersteunen. Architectuur is daarbij een middel en geen doel. Studenten werken twee weken 'op de plek' zelf om door middel van interviews, observaties, mappings, ontwerpen en bouwen de vraag scherp te krijgen (zie fig. 12).

Potentiële oplossingen worden tastbaar gemaakt door middel van 'prototypes'. Dit zijn tijdelijke interventies op ware grootte die tijdens een slot-evenement aan de lokale stakeholders worden overgedragen. Er wordt in die twee weken geluisterd, gewandeld, geschetst, gebouwd, gefilmd, gepitcht, gedanst, gekookt,... maar wat, hoe en waar we een interventie gaan maken is steeds opnieuw het resultaat van dit collectief leerproces.

Figuur 12: Studenten bouwen constructies en gaan in gesprek met bewoners

Figuur 13: Door een niet-dragende muur weg te breken creëerden de studenten een ruimte die voldoende groot is om heel verschillende activiteiten te organiseren, zoals een hot-dog restaurant

Toepassing 1 - Lopend dorpspunt, Pelt

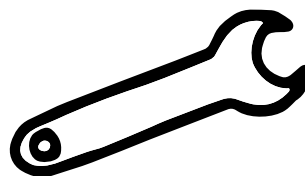
Eerdere gesprekken met het collectief achter het dorpspunt (met behulp van instrumenten 3.1 en 3.2) maakten duidelijk dat het gebouw geen efficiënt ruimtegebruik toelaat.

Dit zorgt er dan weer voor dat andere dorpsbewoners twijfelen om hun activiteiten in het dorpspunt te organiseren.

Gedurende twee weken ging een groep van 15 architectuur en interieur studenten met deze vaststelling aan de slag. Ze gingen op pad in Pelt om bij bewoners te polsen naar de activiteiten die zij in 't Kruispunt zouden willen organiseren. Deze info vormde vervolgens de basis voor een reeks ontwerp oefeningen. Hoe kunnen we het gebouw anders organiseren?

Uiteindelijk besloten ze om een niet-dragende muur uit te breken (zie fig. 13) en een aantal deuropeningen aan te passen (zie fig. 14).

Zo ontstaat een grote ruimte die breder inzetbaar is en kunnen vanaf nu delen van het gebouw afzonderlijk gebruikt worden. Nog niet alles is afgewerkt op het einde van het Live Project. Het idee was vooral om een scenario uit te testen.

Figuur 14: Door nieuwe deuropeningen te maken en bestaande te sluiten, werd het mogelijk om delen van het dorpspunt apart te gebruiken

Toepassing 2 - Zoekend dorpspunt, Neerglabbeek

Een gesprek met behulp van instrument 3.1 resulteerde in een duidelijke projectdefinitie: verplaatsbare constructies waarmee het Steger op locatie evenementen kan organiseren zoals een kookworkshop, een textielworkshop, een kunstworkshop, enz. We beslissen om deze ambitie uit te proberen in Neerglabbeek. Ook hier gaan we gedurende 2 weken met een 15 tal studenten architectuur en interieur aan de slag. De studenten verkennen eerst de buurt en spreken bewoners aan. Tijdens deze gesprekken groeit het idee om een weggeefplek

te ontwerpen. Ze vinden paletten, ontmantelen deze en ontwerpen een meubel dat zowel een toog kan zijn, als een podium en een kast. Op het einde van de twee weken organiseren ze een buurtfeest (zie fig. 15).

Materiaal en meer info:

Meer informatie over de Live Projects is terug te vinden op www.future-is-today.be, waar de studenten een blog van elk project bijhouden.

Dorpspunten kunnen een Live Project aanvragen via Liese.Mertens@uhasselt.be

Figuur 15: De studenten bouwden prototypes van modulaire en verplaatsbare constructies. Deze kunnen als toog, podium en kast gebruikt worden en laten toe om op een eenvoudige manier een klein evenement te organiseren. Deze prototypes vormden de basis voor het mobiele dorpspunt (zie Instrument 3.5)

3.4 DE DORPENTYPOLOGIE

Landelijke Gilden maakte enkele jaren terug een dorpentypologie op. Binnen de opgemaakte typologie wordt een dorp geografisch getypeerd en is er aandacht voor ruimtelijke kenmerken die zichtbaar of aan te duiden zijn.

Beschrijving:

Landelijke Gilden bouwde een gedachtesprong in met het model van 'de sociale kwaliteit' waardoor bepaalde fysieke kenmerken een sociale betekenis krijgen. Dorpen verdelen we zo in op basis van hun ligging (gelegen nabij een grotere kern, nabij een belangrijke vervoerscorridor, of geen van beide), bevolkingskenmerken en aanwezigheid van voorzieningen met een sociale dimensie. Een dorp krijgt zo een formule toegewezen die onmiddellijk een eerste scan weergeeft van het type dorp.

Om een dorp te typeren, gebruiken we een formule van letters en cijfers die betrekking hebben op drie geografische dimensies waarop dorpen sociale cohesie en participatie enten:

1. De situatie: Dorpen in de nabijheid van steden wacht een andere ontwikkeling dan dorpen die verder afgelegen liggen. Bijkomend maken dorpen, gelegen aan een goede verkeersverbinding, ook een andere ontwikkeling mee dan dorpen die gewoon ontsloten zijn of perifeer liggen.
2. De bewonerskenmerken: De grootte van een dorp is een maat voor het mogelijke activisme, net als een paar persoonskenmerken van de inwoners (vergrijzingsgraad, hoogopgeleiden, anderstaligen...).
3. De aanwezigheid van voorzieningen met een sociale betekenis: In dit project gaan we ervan uit dat een voorziening in een dorp naast een functionele binding, ook steeds een sociale betekenis met zich meedraagt (zie fig. 16).

Figuur 16: De aanwezigheid van een school en sporthal in Pelt Grote Heide is niet alleen een ruimtelijk gegeven (vorm, plaats, grootte, groen, speelplaats, klas en sportlokalen, kwaliteit gebouw, aansluiting op OV, oversteekplaatsen, parkeermogelijkheid...) maar het is tegelijkertijd functioneel relevant en sociaal betekenisvol. Kinderen kunnen nabij zonder veel tijdverlies naar school gaan en sporten. Een school of sporthal brengt personeel mee, een ouderraad of bestuur, activiteit aan de (school)poort, ontmoetingskansen voor diverse groepen, schoolfeest, uitstappen, open-deur-dagen, ...Kortom, dingen waarmee een (sport)school veel betekent voor de sociale inclusie en sociale cohesie.

Toepassing - Lopend dorpspunt, Pelt

De typologie stelt ons in staat in één oogwenk een eerste globale situatieschets van het dorp te krijgen en kan zo als handig instrument fungeren tijdens de verkenning van het dorp. We pasten de tool toe op Pelt - Grote Heide en afgaande op de formule, konden een aantal tools en methodieken onmiddellijk worden aanbevolen of afgeschreven. De tool hielp zo om een aantal valkuilen te voorkomen. Zo konden we bijvoorbeeld gericht communiceren om bepaalde doelgroepen te bereiken.

We zijn ons er uiteraard van bewust dat de typologie niet af of compleet is. Idealiter moet contact worden opgenomen met bewoners, liefst sleutelfiguren. Zij kunnen een nog juister beeld ophangen van de dynamiek in het dorp en met welke actoren rekening kan worden gehouden bij het vervolg van het project.

Materiaal en meer info:

marieke.de.boe@landelijkegilden.be

3.5 HET MOBIELE DORPSPUNT

Bebouwing in Vlaanderen ligt erg verspreid. Waar je ook een dorpspunt start, voor heel wat mensen zal het altijd erg afgelegen liggen. Om ook hen te bereiken, hebben we een mobiel dorpspunt uitgewerkt.

Beschrijving:

Een mobiel dorpspunt is een verplaatsbare constructie die toelaat om eenvoudig en snel een 'werkplek' op locatie op te bouwen. Het bestaat uit een kast waarin een 6 tal bakken passen. De kast staat op wielen en heeft een dak

(zie fig. 17). Alles past in een kleine bestelwagen en kan met 2 personen opgebouwd worden. Eens opgesteld transformeert het een grijze plek in een warme ontmoetingsplek. De kleurrijke zeilen en bakken werken uitnodigend: 'Wat fijn, een feest in onze straat'. Zet het mobiele dorpspunt naast een school en je kan een textielworkshop geven; of naast een leegstaande kerk voor een kookworkshop; gewoon op een pleintje voor een buurtfeest; of in een tuin voor buurtoverleg met koffie.

Figuur 17:
Opbouw van
de mobiele
constructie

Toepassing - Zoekend dorpspunt, Neerglabbeek

Het idee voor het mobiele dorpspunt is ontstaan tijdens een live project (zie 3.3) en verder uitgewerkt binnen het Leaderproject 'Dorp Op Punt'. Eindelijk heeft 't Steger een overzicht van al haar workshopmateriaal. Alles past net in de auto. Het is eenvoudig om op te stellen en de burens zijn er gek op (zie fig. 18).

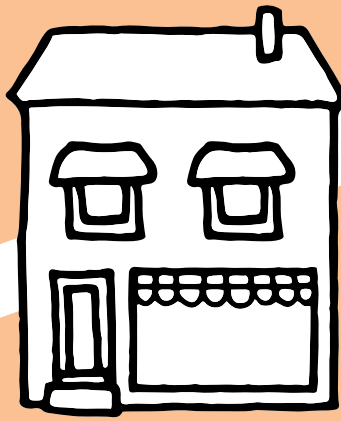
Materiaal en meer info:

Het mobiele dorpspunt is uitgewerkt door [Atelier Scheldeman](#). De plannen zijn beschikbaar onder de Creative Commons licentie.

Meer info: oswald.devisch@uhasselt.be

Figuur 18:
Eerste test van
de mobiele
installatie

4. Tips voor het beheren van dorpspunten

Tijdens de gesprekken, brainstormen en experimenten met de 3 dorpspunten verzamelden we tips om de vaardigheden te versterken van de collectieven achter dorpspunten. In alle drie de dorpspunten was reeds geïnvesteerd, zowel vanuit de gemeente, de provincie als vanuit bewoners. Maar een omgebouwde b&b of een heringericht café levendig en rendabel doen draaien, vraagt om meer dan een goed ingerichte 'stenen infrastructuur'. We hebben nood aan 'slimme dorpspunten' waar de relatie tussen wie de eigenaar is, wie het beheert en wie het gebruikt, herdacht wordt. We gingen daarom op zoek naar strategieën om de collectieven achter de dorpspunten sterker te maken.

Binnen de bestaande werking van een dorpspunt is er vaak niet de kans om zaken uit te proberen en ervan te leren. Binnen het Leaderproject 'Dorp Op Punt' hebben we hier ruimte voor gemaakt. Uit eerdere projecten weten we dat een collectief over 5 basisvaardigheden moet beschikken om op een duurzame manier te kunnen functioneren ¹:

1. de vaardigheid om technische kennis te kunnen opdoen: vb. juridisch advies over coöperatiestructuren, economisch advies over deelcontracten, ruimtelijk advies over verbouwingen;
2. de vaardigheid om te kunnen netwerken: vb. met andere dorpspunten, met financiers, met (boven)lokale gebruikers;
3. de vaardigheid om om te kunnen gaan met spanningen: vb. intern rond verantwoordelijkheden of extern rond concurrentievervalsing;

4. de vaardigheid om voldoende diversiteit te kunnen toelaten: vb. omwille van het lokale draagvlak, om te kunnen vernieuwen;
5. de vaardigheid om leden van het collectief te kunnen blijven engageren, want het initiële enthousiasme neemt snel af.

Het uitgangspunt is dat de vijfde basisvaardigheid wel volgt als de eerste vier voldoende sterk zijn. Dus daarom focussen we ons hier op hoe we collectieven kunnen helpen om beter te worden in de eerste vier vaardigheden. We doen dit op basis van onze ervaringen tijdens het doorlopen van het Leaderproject 'Dorp Op Punt' en op inzichten verzameld in het traject Ons Buurtpunt ².

¹ Baser, H. & Morgan, P., 2008. Capacity, Change and Performance. Study Report. European Centre for Development Policy Management.

² Meer info: <https://onsbuurtpunt.be/>

4.1. OPDOEN VAN TECHNISCHE KENNIS

Collectieven die een dorpspunt opstarten hebben vaak al heel wat technische kennis: juridische kennis over het opstarten van een vereniging, financiële kennis rond het maken van investeringen, praktische kennis over het renoveren van een gebouw, enz.

Dit was overduidelijk ook het geval in Pelt-Grote Heide: de oprichters zijn stuk voor stuk ondernemers. En ook in Genk is de oprichtster een sociale ondernemer met heel wat ervaring in het uitschrijven en coördineren van projecten.

Wat ontbrak bij beiden, en wat we niet hadden verwacht, was ruimtelijke kennis om zich in te kunnen beelden wat er mogelijk is met een ruimte, om te kunnen verbouwen, om te kunnen experimenteren.

In Pelt kwam tijdens het traject naar voren dat er wel voldoende ideeën waren over de verdere invulling van het dorpshuis maar dat de eigenaars niet zagen hoe ze deze in de huidige indeling van het gebouw konden realiseren. Met Dorp op Punt hielpen we hen visualiseren hoe ze aan deze indeling konden sleutelen en zo een extra dimensie kunnen geven aan hun dorpshuis. Door kleine aanpassingen door te voeren (zie fig. 19), ontstonden een pak nieuwe mogelijkheden die er voor zorgden dat ideeën konden omgezet worden in realiteit.

Onze tip: Wanneer je werking vastloopt op ruimtelijke beperkingen, haal er dan een ruimtelijk expert erbij.

Deze professionele expert kijkt met een open en creatieve blik naar een ruimte en durft al eens out of the box te denken. Hij adviseert, inspireert en verruimt blikken. Hij laat noden en ruimte vloeien in een coherent geheel om zo te komen tot 'het grote plaatje'.

Figuur 19: Het verplaatsen van een deurgat zorgde in 't Kruispunt voor een gigantische verandering. De optie "kooklessen aanbieden" bleek plotseling wel een mogelijkheid.

4.2. NETWERKEN

Netwerken is één van de belangrijkste taken voor een dorps huis. De grote uitdaging is om iedereen binnen het dorp te bereiken en een stem te geven. Een goede start hiervoor is het in kaart brengen van de verschillende spelers: een oefening die we onder andere maakten met de bezielers van 't Kruispunt in Pelt. Zo kwamen we tot een lijst met cruciale stakeholders, individuen en organisaties. Belangrijk was hen mee te krijgen in het verhaal (iets waar 't Kruispunt trouwens zelf erg sterk in was tijdens hun voortraject) maar hen ook te blijven betrekken in het verdere verloop van het dorps huis. Een goede band en transparante communicatie met de stadsdiensten is bovendien ook primordiaal. Zoals weergegeven in de historiek werd het bestuur van Pelt van in den beginne mee betrokken in dit traject, alsook tijdens het proces Dorp op Punt.

Betrokkenheid van de lokale overheid wordt gezien als een cruciale succesfactor voor het slagen van een buurtpunt. Zo kan de lokale overheid bijvoorbeeld haar communicatiekanalen inzetten om het buurtpunt bekend te maken. Een win-win dus: voor het lokaal bestuur is er een nieuwe dynamiek in de buurt, voor het dorpspunt is er bekendheid. Bovendien kunnen hier tal van beleidsdoelstellingen uit verschillende domeinen aan gekoppeld worden: burgerparticipatie, lokale economie, klimaat, mobiliteit, ...

Er bestaan uiteraard al heel wat best practices rond netwerken: de voorbeelden op <https://onsbuurtpunt.be/wat-is-een-buurtpunt> bieden alvast een schat aan inspiratie over hoe samenwerking kan leiden tot prachtige realisaties (zie fig. 20).

Binnen dit leaderproject 'Dorp Op Punt' gebruikten we de proefopstelling als een middel om te netwerken (zie instrument 3.3). Al van bij de voorbereiding van een Live Project communiceren we over het komende traject en betrekken we inwoners. Studenten trekken de straat op en organiseren een bevraging. We eindigen telkens met een openingsmoment waarop we de testopstelling aan omwonenden tonen en hierover met hen in gesprek gaan.

Onze tip: Durf regelmatig te experimenteren. Op die manier ontdek je wat werkt en niet werkt én het creëert een nieuwe boost voor je dorpspunt!

Figuur 20: In buurtpunt Den Hannekensnest wordt op regelmatige tijdstippen een burenbabbel gehouden om zo mensen en organisaties te verbinden.

4.3. OMGAAN MET SPANNINGEN

Achter elk dorpspunt staan een paar drijvende krachten. In een ideale omgeving is dit een context waar uitdagende gesprekken gevoerd kunnen worden. Er is nood aan een constructief debat, waarbij de bezielers de werking kritisch onder ogen durven zien en zichzelf, indien nodig, opnieuw heruitvinden. Om tot een goed resultaat te komen, dienen de bestuurders dus collegiaal achter elkaar te staan.

Soms echter kunnen interne of externe factoren hier druk op leggen.

- Intern is het belangrijk om steeds de neuzen in dezelfde richting te houden, om verwachtingen scherp te stellen en om rollen duidelijk te omschrijven. Om kritisch naar de eigen werking te kijken en open te staan voor andere meningen. Het bevorderen van een dergelijke open debatcultuur helpt om beter om te gaan met spanningen in een dorpspunt. Het bestuur als geheel moet het eens zijn over de gedeelde waarden waarnaar het leeft en werkt.
- Extern kunnen heel wat uitdagingen afkomen tijdens het beheren van een dorpspunt. Onze maatschappij is immers zo snel in evolutie dat er voortdurend kansen en bedreigingen de kop opsteken (zie fig. 21).

Een voorbeeld tijdens ons traject was het uitbreken van de coronacrisis. 't Kruispunt stapte mee in het Leaderproject 'Dorp op Punt' en net tijdens het lopen van dit traject brak de coronacrisis uit. De impact van corona op het sociaal-cultureel leven te Pelt was groot en sterk bepalend voor wat er in de praktijk gebeurde en kon gebeuren. Het dorpspunt moest haar deuren sluiten en activiteiten, bedoeld om mensen samen te krijgen, konden niet meer plaatsvinden. Toch was deze "rustfase" niet noodzakelijk negatief. Het bestuur van 't Kruispunt doorliep een kritisch traject waarbij hun werking in

kaart werd gebracht en er gekeken werd naar nieuwe kansen en mogelijkheden. Op die manier leerden ze hun werking beter begrijpen, konden we zwakke punten aanpakken, leerden ze hoe bedreigingen te ontwijken en kansen te benutten.

Tegelijkertijd ontwikkelden ze nieuwe doelen voor hun werking, en bedachten we strategieën om die te bereiken.

Onze tips: Een externe onafhankelijke kijk op je organisatie kan blikken laten verruimen. Dit hoeft daarom niet iemand "professioneel" te zijn. Door bijvoorbeeld gewoon al in dialoog te gaan met andere dorpspunten, krijg je beslist ook andere inzichten. Maak een talentescan in je bestuur/ in je dorp. Door ieders expertise te kennen, ga je werken aan efficiënt timemanagement wat een pak spanningen kan wegnemen én bovendien voldoening en erkenning geeft aan diegene die zijn talent kan toepassen. Maak een SWOT-analyse op of pas een andere methode toe om je eigen werking af en toe in vraag te stellen. Zet in op flexibele subsidies of subsidiestromen die inspelen op maatschappelijke dynamieken. (bijvoorbeeld: herstellfonds, samenaankoop zonnepanelen, enz....)

Figuur 21: De impact van corona was groot en sterk bepalend voor wat er in de praktijk gebeurde en kon gebeuren in dorpshuizen, maar niet noodzakelijk altijd negatief. Op de foto een beeld van een kritische oefening in een dorpszaal te Oostwinkel.

4.4. TOELATEN VAN VOLDOENDE DIVERSITEIT

Alle energie inzetten op één activiteit maakt je als organisatie erg kwetsbaar.

Dat was één van de redenen waarom 't Dorpshuys in Opoeteren uiteindelijk de handdoek in de ring moest gooien.

De locatie bleek echt te afgelegen en het gebouw te klein om een rendabele b&b te kunnen organiseren. Ze hebben geëxperimenteerd met andere activiteiten. Dit bracht meer inkomsten binnen, maar niet voldoende om alle onkosten te dekken. In 't Kruispunt in Pelt zat de boekhouding vanaf dag 1 goed. De initiatiefnemers slaagden erin om het appartement boven het café van bij aanvang te verhuren en waren zo nooit afhankelijk van de opbrengst van activiteiten. Diversificatie dus.

Maar diversificatie gaat ook over de diversiteit aan groepen waarop je als dorpspunt wil inzetten. Zo leerden we van Pelt dat het niet voldoende is om je enkel te richten op die

groepen die sowieso hun weg al vinden naar sociale activiteiten in het dorp. Want die zijn even snel weg als ze komen. Minstens even belangrijk is het om je ook te richten op die groepen die overal uit de boot vallen. Hier kan je wel een trouw publiek mee vormen. Zo richt het Steger zich op kansengroepen. Via kookmuziek- en kunst-activiteiten ontmoeten ze burens en andere dorpsgenoten. Het inzetten op diverse doelgroepen verhoogt niet alleen de levensvatbaarheid maar vooral ook de maatschappelijke relevantie van een dorpspunt. En zo ook het draagvlak.

Onze tip: zorg voor voldoende diversiteit in je bestuur en in het publiek voor/met wie je activiteiten organiseert. Zo vergroot je niet alleen je levensvatbaarheid maar ook je lokale relevantie.

5. Meer weten

Een vaste definitie of allesomvattende naam voor de projecten die we begeleid hebben, hebben we niet. Zelf noemen we het een dorpspunt. Anderen hebben het over een buurtpunt, een dorpshuis, een buurthub, enz.

Overal in Europa en in Vlaanderen zien we bovendien initiatieven opduiken, waarbij het hoofddoel van deze concepten veelal gelijklopend is: het afnemende niveau van voorzieningen en de afhankelijkheid van auto's tegengaan door verschillende diensten te combineren in een toegankelijke ontmoetingsplaats. Afhankelijk van waar het dorpspunt is gelegen, liggen de accenten van invulling anders. Een dorpspunt oprichten is dan ook maatwerk. Het is namelijk belangrijk om te kijken naar de specifieke behoeften van elk dorp of elke buurt en hoe het dorpshuis daarin kan functioneren. Het belangrijkste element is het fysiek samenbrengen van verschillende belanghebbenden, zowel aanbieders als gebruikers, die traditioneel niet met elkaar samenwerken. Door slimme samenwerkingsverbanden te creëren, versterken de inwoners, dienstverleners en ondernemers elkaar. Een duurzaam en economisch rendabel concept steunt op de samenwerking tussen burgers, beleidsmakers en bedrijven. Kennisinstituten en non-profitorganisaties kunnen ook waardevolle partners zijn om het hart van een dorp weer tot leven te brengen.

Het mooie aan buurtpunten is dus dat ze heel creatief ingevuld kunnen worden, hierdoor is elk buurtpunt uniek. Een oplistings maken van alle bestaande initiatieven is quasi onmogelijk ¹. Terwijl we vroeger merkten dat buurtpunten voornamelijk werden opgericht in plattelandsdorpen waar veel dienstverlening verdween, vonden ze omwille van hun succes ook steeds meer hun ingang in stedelijke gebieden.

[“Ons Buurtpunt”](#), trachtte een bundeling te maken van reeds bestaande initiatieven en bouwde een aanbod uit naar startende buurtpunten toe.

Vanuit Dorp op Punt maakten we deel uit en sloten we aan bij het lerend netwerk van Ons Buurtpunt. Het voordeel van dit lerend netwerk was dat we onze specifieke uitdagingen in een vaste groep konden aftoetsen en deze als kritisch klankbord konden gebruiken.

¹ Voor een recente overzichtspublicatie zie: [“Dorpshuizen op het Vlaamse platteland”](#)

Het belangrijkste element is het fysiek samenbrengen van verschillende belanghebbenden, zowel aanbieders als gebruikers, die traditioneel niet met elkaar samenwerken.

Tot slot nog iets over de auteurs:

**Universiteit Hasselt,
Faculteit Architectuur & Kunst**

De Faculteit Architectuur & Kunst heeft heel wat ervaring in het samenbrengen van bewoners, ondernemers en lokale en provinciale overheden rond ruimtelijke veranderingsprocessen. Het zet hiervoor in op ontwerpend onderzoek. Door de jaren heeft het een sterk netwerk opgebouwd in de provincie Limburg en heeft het instrumenten ontwikkeld om met dit netwerk samen te werken.

Meer info: <https://www.uhasselt.be/en/onderzoeksgroepen-en/arck/spatial-capacity-building>

Landelijke Gilde

Team PIT, het project- en campagneteam van Landelijke Gilde, werkt aan een platteland dat toekomstbestendig is. Het team draagt bij aan de veerkracht van dorpsgemeenschappen en zet in op engagement voor de samenleving. Als plattelandsbeweging bij Landelijke Gilde zich vast in de uitdagingen die er zijn op het platteland en samen met de dorpsbewoners vormt ze deze uitdagingen om naar mogelijkheden.

Meer info: <https://www.landelijkegilde.be/informereren/actualiteit/wij-innoveren-met-pit>